

Convenant Duurzame Kleding en Textiel

Convenant Duurzame Kleding en Textiel

Inhoudsopgave

Internationaal MVO (IMVO) Convenant Duurzame Kleding en Textiel	7
1. Overkoepelende thema's	15
1.1 Due diligence	15
1.2 Advisering, beoordeling, monitoring	18
1.3 Klachten en geschillen	20
2. Specifieke thema's	25
3. Stimulering kleine bedrijven ('categorie C')	29
4. Beleidscoherentie en rol Rijksoverheid	31
5. Governance, uitvoering, financiering	35
5.1 Vergadering van convenantpartijen, stuurgroep en klachtenmechanisme	35
5.2 Uitvoering Convenant	36
5.3 Financiering	37
5.4 Slotbepalingen	38
Verklaring bedrijven betreffende Convenant Duurzame Kleding en Textiel	43
Bijlage	
Bijlage 1 : Aanpak specifieke thema's	49
Bijlage 2 : Definities en referenties	71
Bijlage 3 : Handleiding Due diligence en inkooppraktijk	79
Bijlage 4 : Criteria beoordeling plannen van aanpak individuele due diligence	87
Bijlage 5 : Schematisch overzicht governance	91
Bijlage 6 : UNGP's over mate van betrokkenheid bij negatieve impact en bijbehorende verwachtingen	93
Bijlage 7 : Samenstelling van de Werkgroep	95

Convenant
Duurzame
Kleding
en Textiel

Internationaal MVO (IMVO) Convenant

Duurzame Kleding en Textiel

Partijen, zoals vermeld onderaan deze tekst, zijn in dit Convenant de volgende afspraken overeengekomen:

Overwegende dat:

- bedrijven zorgen voor banen en welzijn, vernieuwing en economische groei. Het Nederlandse bedrijfsleven kan – als producent, exporteur, investeerder, afnemer en samenwerkingspartner – een belangrijke bijdrage leveren aan duurzame groei en volwaardige werkgelegenheid in productie- of toeleveringsketens¹ buiten Nederland;
- de globalisering van de textielketen ook betekent dat bedrijven die actief zijn in de Nederlandse kleding- en textielsector direct of indirect betrokken kunnen zijn bij negatieve gevolgen op mens, dier en milieu elders in de wereld;
- de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (hierna: UNGP's), de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen (hierna: OESO-richtlijnen), en de fundamentele arbeidsnormen van de ILO die daarvan deel uitmaken het uitgangspunt vormen voor internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (internationaal MVO, of IMVO);
- in aanvulling daarop ook 'dierenwelzijn' door Partijen wordt beschouwd als een thema van IMVO;
- de UNGP's voor de overheid een 'plicht om mensenrechten te beschermen' formuleren die mede strekt tot het wegnemen van belemmeringen voor bedrijven om invulling te geven aan hun 'verantwoordelijkheid om mensenrechten te respecteren';
- de Verenigde Naties (VN) in 2015 de ontwikkelingsagenda voor 2015 – 2030 hebben vastgesteld. De agenda bestaat uit 17 Global Goals. Bij het werken aan de Global Goals vanuit en door Nederland staat samenwerking tussen ministeries en met maatschappelijke spelers (zoals bedrijven en maatschappelijke organisaties) centraal;
- het gegeven dat het aandeel van de Nederlandse kleding- en textiel sector in de wereldmarkt ongeveer 1 procent bedraagt weliswaar van betekenis is voor de mate waarin de sector effectief bij kan dragen aan de gewenste en noodzakelijke veranderingen in internationale productie- of toeleveringsketens (leverage),

1 Zie bijlage 2 voor een definitie

maar geen afbreuk doet aan de overtuiging en plicht van Partijen om bij te dragen aan de noodzakelijke duurzame transitie in de keten;

- de Nederlandse textielsector sinds 2011 gezamenlijk initiatief neemt op dit vlak en in 2013 een Plan van aanpak ‘Verduurzaming Nederlandse textiel- en kledingsector’ heeft gepresenteerd, dat uiteindelijk is ondertekend door 126 bedrijven, die gezamenlijk bijna 50 procent van de Nederlandse omzet in de kleding en textiel vertegenwoordigen en die deels ook actief zijn op buitenlandse markten;
- de Tweede Kamer verschillende moties² heeft aangenomen over verduurzaming en transparantie in de kleding- en textielsector;
- de SER in 2014 op verzoek van het kabinet een advies heeft uitgebracht over IMVO-convenanten waarin de raad onder meer bepleit dat sectoren en bedrijven het initiatief nemen om convenanten af te sluiten met de overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties om risico’s op schendingen van mensenrechten en schade aan milieu in de keten substantieel aan te pakken³;
- IMVO-convenanten bedrijven in sectorverband de kans bieden om samen met de overheid en andere partijen dergelijke complexe problemen gestructureerd en oplossingsgericht aan te pakken en daarmee hun invloed (‘leverage’) te vergroten. Het gaat om afspraken tussen meerdere partijen die zich verbinden tot het behalen van tastbare resultaten gebaseerd op de bovengenoemde internationale normen;⁴
- kleding en textiel is geïdentificeerd als sector met verhoogd risico op schendingen van mensenrechten, milieunormen en dierenwelzijn in het onderzoek naar IMVO risico’s in Nederlandse bedrijfssectoren dat KPMG in 2014 deed, in opdracht van het kabinet;
- het kabinet de wens heeft uitgesproken om met de textielsector een IMVO-convenant te willen sluiten en de sector in reactie daarop heeft aangegeven die wens te delen⁵;
- vakbonden, maatschappelijke organisaties en hun lokale partners die de werknemers en gemeenschappen vertegenwoordigen die direct impact ondervinden in de productie- of toeleveringsketen⁶, essentiële partners zijn in het formuleren en uitvoeren van oplossingen.

2 Bijvoorbeeld: de motie Braakhuis, Tweede Kamer, vergaderjaar 2011-2012, 26485, nr. 135; de motie Voordewind, Tweede Kamer, vergaderjaar 2014-2015, 34000 XVII, nr. 30, de motie Thieme en Van Gerven, Tweede Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 28286, nr. 753 en de motie Van Gerven, Tweede Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 28286, nr. 758.

3 SER (2014) *Advies IMVO-convenanten*, publ.nr. 2014/04

4 SER (2014) *Advies IMVO-convenanten*, publ.nr. 2014/04, p. 7.

5 Tweede Kamer, Vergaderjaar 2012-2013, 33625, nr. 32

6 Zie bijlage 2 voor een definitie

Zijn de afspraken in dit Convenant erop gericht om⁷:

- op specifieke IMVO-risico's binnen de productie- of toeleveringsketen van kleding en textiel binnen een termijn van 3-5 jaar substantiële stappen van verbetering te bereiken voor groepen die negatieve gevolgen ervaren;
- individuele bedrijven handvatten te bieden om (mogelijke) negatieve impact van de eigen onderneming of zakelijke relaties in de productie- of toeleveringsketen te voorkomen en te bestrijden als deze zich voordoen;
- gezamenlijke activiteiten en projecten te ontwikkelen voor problemen die bedrijven in de kleding- en textielsector zelf niet geheel en/of alleen op kunnen lossen.

Dit Convenant heeft een looptijd van vijf jaar na de ondertekening. Het Convenant betreft het handelen van Nederlandse of op de Nederlandse markt actieve bedrijven⁸. De OESO-richtlijnen vormen mede de grondslag voor dit Convenant en geen van de bepalingen in dit Convenant is bedoeld om de scope of de werking van de OESO-richtlijnen te beperken of daarmee strijdig te zijn⁹. Met dit Convenant streven Partijen geen marktbeperkende of concurrentie verminderende afspraken na. Zij hebben niet de intentie om de mededinging op de markt voor kleding en textiel ten nadele van de consument te beperken.

Partijen zijn van mening dat het voor de representativiteit en slagkracht van het Convenant noodzakelijk is dat individuele bedrijven een Verklaring ondertekenen waarmee zij aangeven het Convenant te ondersteunen, de doelen van het Convenant te onderschrijven en te zullen handelen in overeenstemming met de afspraken in hoofdstuk 1 van het Convenant. Van bedrijven wordt verwacht dat zij op gepaste wijze onderzoek doen naar hun productie- of toeleveringsketen ('due diligence'). Op geconstateerde MVO-risico's wordt van bedrijven verwacht maatregelen te nemen en samenwerking te zoeken en daarover te rapporteren. Als een bedrijf de aanbevelingen (zie bijlage 1) niet volgt, of andere, gelijkwaardige maatregelen neemt, dient het dat goed te kunnen motiveren. De bijdrage van een individueel

7 SER (2014) *Advies IMVO-convenanten*, publ.nr. 2014/04, p. 19.

8 Ongeveer de helft van de omzet in de Nederlandse textiel- en kledingsector bestaat uit omzet in kleding. Dit is zowel consumentenkleding (40%), sportkleding (5%) als bedrijfskleding (5%). De andere helft van de sector bestaat uit ongeveer de helft woon- en huishoudelijk textiel (25%) en de ander helft uit technisch textiel (25%). Ongeveer de helft van de kledingomzet wordt gemaakt door niet-Nederlandse ondernemers die actief zijn op de Nederlandse markt. De totale sectoromzet wordt behaald door ondernemers in de handel en productie, waarvan een groot deel aangesloten bij de drie brancheorganisaties. Een nog klein, maar groeiend deel van de omzet wordt gemaakt door bedrijven die handel en productie van textiel- en kleding niet tot hoofdactiviteit hebben.

9 Dit betekent, inter alia, dat onderwerpen in de OESO-richtlijnen die niet in het convenant zijn opgenomen onverminderd van toepassing blijven, dat de scope van de verantwoordelijkheid van bedrijven zoals gedefinieerd in de OESO-richtlijnen niet wordt veranderd, dat de toepassing van de gekozen geschillenregeling een eventuele NCP-procedure niet uitsluit, en dat bedrijven de verwachting tot eigenstandige, publieke disclosure (conform hoofdstuk III van de OESO-richtlijnen) gestand zullen blijven doen ondanks de geboden vertrouwelijkheid met betrekking het due diligence-proces, plan van aanpak en resultaten.

bedrijf wordt uiteindelijk beoordeeld naar wat in redelijkheid en billijkheid verwacht mag worden in het licht van de concrete omstandigheden van het betreffende bedrijf en met inachtneming van de notie dat de implementatie van due diligence een leerproces vergt en dat meer kan worden verwacht van bedrijven naarmate zij groter zijn, meer invloed op de productie- of toeleveringsketen hebben en/of meer ervaring hebben.

Partijen spreken af dat zij zoveel mogelijk bedrijven benaderen om de Verklaring te ondertekenen:

- De brancheorganisaties zullen actief in hun achterbannen werven. Ook andere partijen zullen via hun netwerken en contacten aan bedrijven vragen de Verklaring te tekenen;
- De Partijen zien dit Convenant als ‘breder’ en ‘dieper’ dan het plan van aanpak ‘Verduurzaming Nederlandse textiel- en kleding sector’. ‘Breder’ omdat het Convenant gedragen wordt door vier partijen (Rijksoverheid, maatschappelijke organisaties, vakbonden en brancheorganisaties) en ‘dieper’ omdat het een meer verplichtend karakter heeft. Partijen willen het Plan van Aanpak laten overgaan in het Convenant. Nog lopende activiteiten uit het Plan van Aanpak kunnen worden opgenomen in de activiteiten van het Convenant. Partijen streven ernaar zoveel mogelijk ondertekenaars van het Plan van Aanpak ook de Verklaring te laten tekenen;
- Partijen zullen zich ook richten tot bedrijven die niet aangesloten zijn bij één van de drie brancheorganisaties in de sector, maar wel textiel en/of kleding verhandelen en/of produceren in of via Nederland;
- Partijen zullen zich inspannen om te komen tot coördinatie tussen bestaande of nieuwe initiatieven gericht op verduurzaming van de textiel- en kledingsector in verschillende landen (zowel bilateraal als binnen EU-verband, de OESO en VN-verband), zodat ook buitenlandse bedrijven die actief zijn op de Nederlandse markt zich – zoals deels al het geval bij het Plan van Aanpak – makkelijker kunnen aansluiten bij het Convenant;
- Partijen streven ernaar zo veel mogelijk van de op de Nederlandse markt opererende bedrijven met een hoofdvestiging in het buitenland aan te laten sluiten bij het Convenant. In dat kader achten Partijen het van groot belang dat ook de overheid de buitenlandse hoofdvestiging van dochterondernemingen in Nederland stimuleert de Verklaring te ondertekenen met het oog op opschaling naar EU-niveau;
- De ketenproblematiek in het kledingsegment van de markt voor kleding en textiel is vergelijkbaar met die in het woning- en huishoudelijk textielsegment. De inkoopprocessen kunnen verschillen, maar er wordt voor een groot deel van

dezelfde stoffen gebruik gemaakt die worden gefabriceerd en verwerkt in de landen waar ook kleding wordt geproduceerd. Hoewel het Convenant van start gaat in het kledingsegment en ook streefcijfers noemt voor de dekking in dit segment, is het nadrukkelijk de bedoeling om ook de bedrijven in het segment woning- en huishoudelijk textiel te betrekken. Partijen zullen zich daartoe nog in 2016 ook specifiek richten tot de bedrijven die woning- en huishoudelijk textiel verkopen op de Nederlandse markt; zowel tot de bedrijven die bij de brancheorganisaties zijn aangesloten, als tot bedrijven die dat niet zijn.

Het Convenant wordt door Partijen ondertekend indien:

- er voldoende middelen zijn om de uitvoering van het Convenant meerjarig te financieren (zie 5.3);
- ten minste 35 bedrijven uit categorie A en B die tezamen ten minste 30 procent van de omzet in de Nederlandse mode- en kledingmarkt vertegenwoordigen de Verklaring hebben ondertekend.

Partijen streven ernaar dat het aandeel van bedrijven dat de Verklaring heeft ondertekend twee jaar na ondertekening van het Convenant op 50 procent ligt¹⁰ en vervolgens verder blijft stijgen naar uiteindelijk 80 procent in 2020.

Daarbij worden drie categorieën bedrijven onderscheiden met elk specifieke due diligence vereisten, die passen bij de grootte van de bedrijven en die er rekening mee houden of zij wel of niet zelf inkopen in productielanden:

- a. Omzet > € 25 mln in kleding en textiel, of omzet tussen € 2,5 en € 25 mln en koopt zelf minimaal 25% van de omzet rechtstreeks in productielanden in;
- b. Omzet tussen € 2,5 mln en € 25 mln en koopt minder dan 25% rechtstreeks in productielanden in;
- c. Omzet < € 2,5 mln.

De verschillende due diligence vereisten worden uitgewerkt in de handleiding due diligence (zie bijlage 3).

¹⁰ N.B. Dit vereist betrokkenheid van bedrijven op de Nederlandse mode- en kledingmarkt, waarvan het beleid wordt bepaald op een hoofdkantoor in het buitenland; Nederlandse bedrijven bedienen gezamenlijk ongeveer 50% van de Nederlandse mode- en kledingmarkt.

Doelstellingen in aantallen en in marktaandeel voor ondertekening door de bedrijven zijn:

	2016	2018	2020
Totaal aantal	35	100	200
Totaal marktaandeel	Minimaal 30	Minimaal 50	80

Uiterlijk 2,5 jaar na ondertekening van het Convenant wordt een onafhankelijke evaluatie (midterm review) uitgevoerd waarbij zowel de voortgang als het functioneren van het Convenant zal worden beoordeeld en de mogelijkheid of noodzaak van de instelling van een raad van toezicht op het Convenant wordt meegenomen. Na 5 jaar volgt een (eind)evaluatie. Indien op die momenten blijkt dat het aantal deelnemende bedrijven en/of de resultaten achter blijven bij de verwachtingen, kunnen aanvullende maatregelen worden genomen. Die kunnen ook een meer verplichtend karakter hebben, waarbij onderzocht zal worden of wet- en regelgeving een optie is.

Bedrijven die de Verklaring ondertekenen hebben daar baat bij. Zij:

- anticiperen op onvermijdelijke ontwikkelingen in maatschappelijke verwachtingen ten aanzien van internationaal MVO en internationale ketenverantwoordelijkheid in de kleding- en textielsector; zij zijn daarmee beter voorbereid op de toekomst;
- kunnen op deze manier invulling geven aan hun verantwoordelijkheid tot het voorkomen en verminderen van schendingen van mensenrechten, schendingen van dierenwelzijn en natuur- en milieuschade in hun productie- of toeleveringsketen;
- kunnen rekenen op een brede maatschappelijke coalitie van partners die hen binnen hun mogelijkheden zullen ondersteunen met het aanpakken van de genoemde thema's in de productie- of toeleveringsketen;
- mogen hun ondertekening van de Verklaring ook zelf publiek maken;
- kunnen erop rekenen dat best practices in rapportages publiek worden gemaakt;
- kunnen gezamenlijk met partijen in dit Convenant communiceren over de voortgang van de afspraken, passend in de beweging naar *knowing & showing*;
- mogen, in geval van informatie over enigerlei (vermeende) betrokkenheid van hun bedrijf bij ongewenste maatschappelijke effecten in hun productie- of toeleveringsketen, erop rekenen dat de bij het Convenant betrokken partijen die informatie niet onmiddellijk publiek zullen maken. Pas wanneer rechtstreekse dialoog (hoor en wederhoor) geen bevredigend resultaat heeft opgeleverd, waarbij het bedrijf minimaal twee weken krijgt om te reageren, staat het de bij het

Convenant betrokken partijen vrij om de betreffende informatie publiek te maken. Indien hoor- en wederhoor leidt tot een inhoudelijke reactie van het betreffende bedrijf, zal deze worden meegenomen in een eventuele publicatie. Betrokken partijen kunnen ook onderling overeenkomen om zowel de (gecheckte) informatie als de reactie daarop van het bedrijf publiek te maken. Deze afspraak geldt ook in gevallen dat één van de partijen in dit Convenant genoemde informatie publiek wil maken in samenwerking met niet bij dit Convenant betrokken partijen. De afspraak geldt niet als deze informatie al openbaar is;

- kunnen eenvoudiger aantonen dat zij voldoen aan de MVO voorwaarden, die gelden bij de aanvraag van financiële ondersteuning van de Rijksoverheid op het vlak van internationale handel;
- kunnen participeren in collectieve projecten die in het kader van dit Convenant door de convenantpartijen gezamenlijk zijn of worden ontwikkeld; louter bedrijven aangesloten bij het Convenant kunnen in aanmerking komen voor cofinanciering;
- zijn in staat zich op basis van IMVO-prestaties geloofwaardiger te presenteren bij duurzame inkoop processen door de overheden.

Convenantpartijen onderzoeken de mogelijkheid om op termijn de kosten van het Convenant te financieren via een sectorbrede heffing of collectieve bijdrage. Aangesloten bedrijven krijgen korting op die heffing.

1 Overkoepelende thema's

1.1 Due diligence

Op basis van de UNGP's en OESO-richtlijnen rust op bedrijven een verantwoordelijkheid tot het voorkomen en verminderen van negatieve impact op mens en milieu door de eigen onderneming of zakelijke relaties in de productie- of toeleveringsketen (zie bijlage 6). Partijen zien het uitvoeren van due diligence als een eerste en noodzakelijke stap voor het boeken van resultaten.¹ Due diligence conform de UNGP's en de OESO-richtlijnen is niet eenmalig, het is een voortdurende activiteit.

Partijen zijn het er over eens dat bedrijven due diligence dienen uit te voeren om invulling te geven aan hun maatschappelijke verantwoordelijkheid. Partijen verwachten dan ook van individuele bedrijven die het Convenant ondersteunen dat zij een Verklaring zullen ondertekenen waarin zij aangeven:

- binnen een jaar na ondertekening van de Verklaring een due diligence proces te zullen uitvoeren, op een wijze die past bij hun omvang en bedrijfsomstandigheden;
- jaarlijks een plan van aanpak te zullen presenteren als onderdeel van hun due diligence proces, dat ter beoordeling/accordering te zullen voorleggen aan het secretariaat van het Convenant *Duurzame Kleding en Textiel* (hierna 'secretariaat CKT', zie ook 5.2) en zich akkoord te verklaren met het proces van beoordeling, mogelijke verbeteringen en accordering door het secretariaat CKT;
- in hun jaarlijkse plan van aanpak:
 - expliciet te zullen ingaan op:
 - het inzicht dat zij door het due diligence proces hebben gekregen in hun productie- of toeleveringsketen en de mogelijke impacts in hun keten in relatie tot de UNGP's en de OESO-richtlijnen;
 - hoe het eigen inkoopproces (levertijden, prijsstelling, duur van de contracten, etc.) bijdraagt aan mogelijke (risico's op) negatieve gevolgen en te nemen maatregelen om deze te verminderen;
 - het beleid en de maatregelen die zij voeren op de negen thema's die door Partijen als prioritair zijn benoemd en deelname aan de door Partijen voor die thema's geformuleerde collectieve projecten die aansluiten bij gebleken substantiële risico's op die thema's (zie hoofdstuk 2);

¹ Zie bijlage 2 voor een definitie.

- het formuleren van kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen voor verbetering voor de duur van het Convenant, opgesplitst in doelstellingen te realiseren na 3 en 5 jaar.
- aan secretariaat CKT de volgende informatie te leveren, die door het secretariaat vertrouwelijk behandeld zal worden:

vanaf jaar 1:

- de landen waar hun producten (cut, make, trim (CMT) en verticaal geïntegreerde bedrijven) worden geproduceerd;
- per land: welke productielocaties (NAW-gegevens) en productieprocessen het betreft en hoeveel omzet (in percentage van de eigen omzet en in euro's);

vanaf jaar 2:

- de gebruikte grondstoffen in hun collecties en de geïdentificeerde risico's omtrent het gebruik van deze grondstoffen.

uiterlijk vanaf jaar 3:

- de volgende schakels in hun productie- of toeleveringsketen in kaart brengen (waaronder grondstofleveranciers, spinnerijen, weverijen en ververijen);

Het secretariaat CKT behandelt de informatie van individuele bedrijven vertrouwelijk. Het secretariaat CKT gebruikt deze informatie voor het volgende: a) publicatie op de website van het Convenant van een volledige lijst van leveranciers aan de aangesloten bedrijven, zonder dat er een koppeling kan worden gemaakt tussen een leverancier en een der bedrijven; b) het krijgen van een beeld van nut en noodzaak van de totstandbrenging van collectieve projecten; c) jaarlijks op te stellen geaggregeerde rapportage voor publicatie door de stuurgroep en d) jaarlijks een benchmark op te stellen per thema waarin de voortgang en te bereiken doelen worden weergegeven.

- vanaf het tweede jaar van deelname ook te zullen rapporteren over de resultaten van het plan van het vorige jaar en deze rapportages ter toetsing te zullen voorleggen aan het secretariaat CKT waarbij de mate van voortgang wordt verantwoord, bijvoorbeeld waarom die wel of niet op schema ligt.
- Indien noodzakelijk voor de besluitvorming in de stuurgroep, kan de stuurgroep geanonimiseerde en/of gecodeerde informatie opvragen over de plannen van aanpak en voortgangsrapportages van individuele bedrijven.
- akkoord te gaan met de werkwijze en uitspraken van het klachten- en geschillenmechanisme (zie hierna) dat Partijen in het kader van dit Convenant hebben ingesteld en met arbitrage in geval er na behandeling door de klachten- en

geschillen commissie nog steeds een geschil bestaat over de kwaliteit van hun plan van aanpak.

Voor de onderwerpen leefbaar loon en vakbondsvrijheid consulteren bedrijven lokale organisaties. Partijen betrokken bij het convenant maken hiervoor een lijst van de contacten met lokale organisaties. Bedrijven zullen in overleg met partijen deze organisaties benaderen. Op deze manier verkrijgen zij beter inzicht in hun keten en kunnen zij in hun plan van aanpak opnemen wat daaruit voort komt. Lokale stakeholders ontvangen via partijen en/of direct van het bedrijf terugkoppeling over de gemaakte afspraken en de follow-up.

De bedrijven leveren de gevraagde informatie over plannen van aanpak aan conform bijlage 3 en 4 van dit convenant. Hiervoor maakt het secretariaat een voorstel dat door de stuurgroep moet worden goedgekeurd.

Aangesloten bedrijven erkennen het belang van publieke communicatie zoals omschreven in de OESO-richtlijnen. In de stuurgroep maken Partijen na 1 jaar nadere afspraken over welke inhoudelijke informatie bedrijven naar buiten gaan brengen, waarbij ook gekeken wordt naar bestaande initiatieven (zoals transparantiebenchmark, Global Reporting Initiative (GRI) en Rank-a-Brand). Uiterlijk jaar 3 gaan aangesloten bedrijven ook afzonderlijk publiek communiceren.

Partijen spreken af:

- In 2016 een lijst op te stellen om te verhelderen in hoeverre deelname door bedrijven aan bestaande initiatieven (bijvoorbeeld FWF, BSCI, ETI, SAC, ZDHC) op welke punten voldoet aan de afspraken in het kader van het Convenant.
- Instrumenten te zullen ontwikkelen die aangesloten bedrijven helpen bij het uitvoeren van hun due diligence.
 - In overeenstemming met de structuur van de *Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains in the Garment and Footwear Sector* van de OESO zullen specifieke handleidingen worden ontwikkeld voor middelgrote en kleinere bedrijven. Partijen hebben reeds een Handleiding Due Diligence en Inkooppraktijk ontwikkeld (zie bijlage 3). Deze handleiding zal na twaalf maanden na inwerkingtreding van het Convenant worden geëvalueerd;
 - In de eerste zes maanden na ondertekening van het Convenant zal het secretariaat CKT per deelsector een overzicht ontwikkelen van veel voorkomende risico's in veelgebruikte productielanden om het doorlopen van het due diligence proces voor kleinere bedrijven te vereenvoudigen. Ook zal gekeken worden naar het verschil tussen bedrijven die hun producten zelf van buitenlandse producenten betrekken en bedrijven die hun producten louter

via tussenhandelaars, agenten en importeurs inkopen. Daartoe zullen vragenlijsten worden opgesteld aan de hand waarvan deze bedrijven tot een (eerste) prioritering van aan te pakken risico's kunnen komen en per risicothema een overzicht van bekende maatregelen die bedrijven kunnen nemen of initiatieven waarbij zij zich kunnen aansluiten (een soort sectorale MVO risicochecker). Hierbij wordt gekeken naar de voor veel bedrijven bekende aanpak op het terrein van arbeidsomstandigheden in Nederland met een branche risico inventarisatie en evaluatie en arbocatalogi.

1.2 Advisering, beoordeling, monitoring

Partijen spreken af:

- Secretariaat CKT het mandaat te geven met betrekking tot de volgende taken:
 - vraagbaak op het vlak van due diligence en feedback bij het opstellen van een plan van aanpak aan aangesloten bedrijven;
 - organisatie van de training en ondersteuning van bedrijven op het gebied van due diligence. De uitvoering kan geschieden door partijen betrokken bij het Convenant of (andere) experts;
 - ondersteuning van partijen bij de ontwikkeling van instrumenten en activiteiten, die aangesloten bedrijven helpen bij het uitvoeren van hun due diligence;
 - beoordeling van de kwaliteit en de jaarlijkse voortgang van de plannen van aanpak die deze bedrijven in het kader van hun due diligence jaarlijks zullen opstellen. De criteria voor de beoordeling van de plannen van aanpak zijn opgenomen in bijlage 4. Daarbij gelden de volgende uitgangspunten:
 - de OESO Guidance for Responsible Supply Chains in the Garment and Footwear Sector, bezien in de relevante context van het betreffende bedrijf;
 - redelijkheid en billijkheid ten aanzien van de concrete omstandigheden van het betreffende individuele bedrijf;
 - een zorgvuldige prioritering van activiteiten, die voortvloeit uit de vragen:
 - Hoe groot is de kans op een negatief effect?;
 - Hoe ernstig is dat effect, in termen van de omvang, het aantal mensen dat het betreft en de mogelijke onomkeerbaarheid van de gevolgen;
 - concrete ambities en kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen voor verbetering ten opzichte van de uitgangspositie van het bedrijf, ten min-

- ste ten aanzien van de in het due diligence proces aangetroffen 'aan te pakken ernstige risico's';
- de mate waarin sprake is van een aantoonbaar en continu verbeterproces.
 - op basis van de ontvangen Plannen van Aanpak de kwantitatieve doelstellingen op de negen thema's van de bedrijven vergelijken. Bedrijven met lagere doelstellingen dan qua omvang en omstandigheden redelijkerwijs verwacht mag worden zal worden gevraagd hun inspanningen te verhogen. Wanneer het secretariaat CKT de kwaliteit van het plan van aanpak van een bedrijf als onvoldoende beoordeelt, wordt het bedrijf in de gelegenheid gesteld om op basis van de beoordeling door het secretariaat CKT binnen een redelijke termijn, in beginsel twee maanden, een aangepast plan op te stellen.
 - gebruik te maken van de onafhankelijke klachten- en geschillencommissie voor het oplossen van een geschil tussen het secretariaat CKT en een bedrijf over de kwaliteit van het plan van aanpak;
 - steekproefsgewijze verificatie van door bedrijven aangeleverde gegevens en gerapporteerde verbeteringen zowel op individueel niveau als binnen de collectieve projecten. Het secretariaat krijgt voldoende middelen om deze taak uit te voeren en kan via de netwerken van convenantspartijen gebruik maken van lokale medewerkers in productielanden;
 - ondersteuning van Partijen bij het inventariseren, mede op basis van de door bedrijven voorgelegde plannen van aanpak, van mogelijkheden voor collectieve projecten ten behoeve van de in hoofdstuk 2 geformuleerde doelen voor de door Partijen geprioriteerde negen thema's;
 - de bevordering en monitoring van deelname van bedrijven aan de collectieve projecten;
 - indien het secretariaat een signaal van een stakeholder over een bepaalde productielocatie ontvangt, wordt dit doorgegeven aan de betreffende bedrijven en wordt aan de stuurgroep gemeld: in welk land, bij welke productielocatie en bij welke leverancier dit signaal speelt, welke inhoud het heeft en welke follow up eraan wordt gegeven.
- Het secretariaat CKT neemt contact op met dochterondernemingen van bedrijven met een hoofdvesting in het buitenland en rapporteert jaarlijks aan de stuurgroep over de gemaakte voortgang ten aanzien van aansluiting van deze bedrijven bij het Convenant.
 - Een jaarlijkse rapportage voor publicatie door de stuurgroep op te stellen (zie 5.1) van behaalde resultaten en concrete verbeteringen in de productie- of toeleveringsketen, waarin de gegevens die bedrijven aan het secretariaat CKT hebben overlegd geaggregeerd zijn weergegeven, en daardoor niet herleidbaar zijn tot

individuele bedrijven. Ook voor de stuurgroep zijn de gegevens van individuele bedrijven niet beschikbaar;

- Ten behoeve van de mid-term en (eind)evaluatie van het Convenant, in samenwerking met lokale partners en maatschappelijke organisaties, door middel van steekproeven de vordering op de negen prioritaire thema's te monitoren.

1.3 Klachten en geschillen²

Partijen spreken af:

- Uiterlijk 1 jaar na inwerkingtreding van het Convenant een operationeel klachten- en geschillenmechanisme in te stellen;
- Daartoe tijdig een onafhankelijke klachten- en geschillencommissie te benoemen die haar eigen werkwijze zal vaststellen;
- Deze werkwijze zal gebaseerd zijn op UN Guiding Principle 31 over de Effectiviteit van Niet-Juridische Geschillenbeslechting;
- De stuurgroep zal de werking van het klachten- en geschillenmechanisme na twee jaar na inwerkingtreding evalueren. Bij deze evaluatie zullen nut en noodzaak van eigenstandige onderzoeks- en verificatiemogelijkheid voor klachten- en geschillencommissie worden gezien in het licht van de ervaringen.

Samenstelling en besluitvorming klachten- en geschillencommissie:

- Deze klachten- en geschillencommissie zal bestaan uit drie leden: een onafhankelijk voorzitter, unaniem benoemd door de gezamenlijke convenantspartijen, een lid met ondernemersdeskundigheid in de kleding- en textielbranche, benoemd door alle brancheorganisaties en een lid met deskundigheid in de kleding- en textielketen, benoemd door alle bij het Convenant betrokken vakbonden en maatschappelijke organisaties;
- De klachten- en geschillencommissie doet zo spoedig mogelijk, in beginsel uiterlijk binnen zes maanden, een uitspraak over klachten en geschillen die aan haar worden voorgelegd;
- De klachten- en geschillencommissie besluit bij meerderheid van stemmen.

² Een klacht betreft een kwestie tussen belanghebbenden die niet rechtstreeks bij het convenant betrokken zijn (bijvoorbeeld werknemers of omwonenden van een productiebedrijf in de toeleveringsketen) en een bedrijf dat is aangesloten bij het convenant over schade waarvoor belanghebbenden het bedrijf (mede) verantwoordelijk beschouwen. Een geschil betreft een kwestie tussen de gezamenlijke convenantspartijen en een bij het convenant aangesloten bedrijf over de kwaliteit van diens plan van aanpak.

Procedure voor de behandeling van klachten en geschillen:

Geschillen:

- Na besluit van de stuurgroep zal het secretariaat CKT een geschil met een bedrijf over (de kwaliteit van) diens plan van aanpak en voortgangsrapportage voorleggen aan de klachten- en geschillencommissie;
- De klachten- en geschillencommissie zal op basis van een geschil, na hoor en wederhoor, beoordelen of een bij het Convenant aangesloten bedrijf handelt in overeenstemming met het Convenant. Bijlage 4 'Criteria beoordeling plannen van aanpak individuele due diligence', is daarbij het uitgangspunt;
- De schriftelijk gemotiveerde uitspraak van de klachten- en geschillencommissie geldt voor het secretariaat CKT en voor het betreffende bedrijf als bindende uitspraak;
- Het secretariaat CKT monitort de naleving van de uitspraak door het betreffende bedrijf.

Klachten:

- Een belanghebbende of een partij die door hem is gemandateerd hem te vertegenwoordigen, treedt eerst in rechtstreekse dialoog als hij schade ondervindt van een bedrijf dat is aangesloten bij het Convenant. Belanghebbende en bedrijf kunnen daarbij besluiten tot mediation.
- Wanneer de kwestie niet via dialoog en/of mediation wordt opgelost, kan zij door belanghebbende of door een partij die gemandateerd is hem te vertegenwoordigen worden voorgelegd aan de klachten- en geschillencommissie.
- Het moet gaan om een kwestie die voor belanghebbende individueel, of voor de groep waar hij deel van uitmaakt materieel betekenisvol is, en die hij ten aanzien van het betreffende bedrijf op basis van de inhoud van het Convenant, waaronder de OESO-richtlijnen en de UNGP's, kan onderbouwen;
- Wanneer zij een klacht in behandeling neemt, maakt de klachten- en geschillencommissie publiekelijk melding van het onderwerp van de klacht en van de partijen die er bij betrokken zijn.
- Tijdens de behandeling van klachten door de klachten- en geschillencommissie onthouden alle betrokkenen zich van publieke informatieverstrekking over de inhoud van de klacht en het proces van de klachtbehandeling.

- Wanneer het betreffende bedrijf is aangesloten bij een initiatief met een gelijkwaardige regeling voor behandeling van de voorliggende klacht³, zal de klacht worden doorgeleid naar en behandeld worden binnen de klachtenregeling van dat initiatief. In dat geval verklaart de klachten- en geschillencommissie zich onbevoegd om van de klacht kennis te nemen. Zij publiceert het onderwerp van de klacht, de partijen die er bij betrokken zijn en het klachtenmechanisme waarnaar is doorgeleid;
- Convenantspartijen beschouwen een uitspraak van de gelijkwaardige klachtenregeling als bindend;
- De klachten- en geschillencommissie zal op basis van een klacht, na hoor en wederhoor, beoordelen of een bij het Convenant aangesloten bedrijf handelt in overeenstemming met het Convenant;
- Indien nodig voor de eventueel gezamenlijke aanpak van de oorzaken voor een klacht met betrekking tot een specifieke productielocatie dient het secretariaat CKT, op verzoek van de klachten- en geschillencommissie, vertrouwelijk informatie aan de klachten- en geschillencommissie te verstrekken over de relatie van bij het Convenant aangesloten bedrijven met de desbetreffende productielocatie. De betreffende aangesloten bedrijven worden geïnformeerd over de aard van de klacht en de door het secretariaat CKT aan de klachten- en geschillencommissie ter beschikking gestelde informatie;
- De uitspraak van de klachten- en geschillencommissie geldt voor alle partijen in de procedure als bindende uitspraak.
- De klachten- en geschillencommissie publiceert haar uitspraak en motivatie zoveel mogelijk op een transparante wijze, met aandacht voor vertrouwelijkheid waar dat noodzakelijk is in verband met concurrentiegevoeligheid en/of de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.
- Om de naleving van de uitspraak van de klachten- en geschillencommissie te monitoren wordt deze door het secretariaat betrokken bij de beoordeling van het jaarlijkse plan van aanpak en de voortgangsrapportage van het betreffende bedrijf.

3 Elementen van gelijkwaardigheid zijn onder andere:

- Relevant in het licht van de aard van de klacht;
- Voor de klager toegankelijk;
- Werkwijze voldoet aan UN Guiding Principle for Business and Human Rights nr. 31;
- Kan klachten over schendingen verder in de keten behandelen;
- Verstrekkt bij beëindiging van de behandeling van de klacht publieke informatie over de uitkomst van de procedure.

Niet opvolging bindende uitspraak klachten- en geschillencommissie:

In geval van een geschil:

- Indien een bedrijf niet of niet binnen de door de klachten- en geschillencommissie gestelde termijn opvolging heeft gegeven aan een bindende uitspraak van de klachten- en geschillencommissie over een geschil tussen het secretariaat CKT en het bedrijf over (de kwaliteit van) diens plan van aanpak, doet het secretariaat CKT hiervan melding aan de stuurgroep, en verstrekt de stuurgroepleden, exclusief de bedrijfsleden, alle relevante informatie over het betreffende bedrijf, waaronder het schriftelijk gemotiveerde besluit van de klachten- en geschillencommissie.
- De stuurgroep en/of één of meer convenantspartijen kunnen het betreffende bedrijf schriftelijk rappelleren. Indien vervolgens tussen het betreffende bedrijf en één of meer convenantspartijen een geschil ontstaat over de niet of niet tijdige naleving van het bindend advies van de klachten- en geschillencommissie, kan dat geschil, binnen een half jaar na het verstrijken van de door de klachten- en geschillencommissie gestelde termijn, door het betreffende bedrijf of één of meer convenantspartijen worden voorgelegd aan het Nederlands Arbitrage Instituut (NAI).
 - Hiertoe wordt in de Verklaring die bedrijven ondertekenen een arbitraal beding opgenomen, luidend: Alle geschillen die tussen één of meer convenantspartijen en het betreffende bedrijf rijzen over het door het betreffende bedrijf niet of niet tijdig opvolgen van het bindend advies van de klachten- en geschillencommissie over een geschil, zullen worden beslecht overeenkomstig het Arbitragereglement van het Nederlands Arbitrage Instituut.
 - Bij de beslechting van geschillen toetst het Nederlands Arbitrage Instituut marginaal of het betreffende bedrijf het bindend advies van de klachten- en geschillencommissie wel of niet (tijdig) heeft opgevolgd.
 - Partijen bij een arbitrageprocedure zoals hiervoor bedoeld zijn het betreffende bedrijf en één of meer convenantspartijen. Beide partijen kunnen optreden als eiser of verweerder.
 - Het scheidsgerecht zal in beginsel bestaan uit drie arbiters. De partijen bij het geding kunnen evenwel overeenkomen dat één arbiter volstaat.
 - Het scheidsgerecht zal worden benoemd volgens de lijstprocedure.
 - De plaats van arbitrage zal zijn Den Haag.
 - De arbiter(s) doet(n) uitspraken op basis van ‘goede personen naar billijkheid’.
 - De convenantspartij(en) die partij is (zijn) in het geschil informeert (informeren) de stuurgroep over de uitspraak van de arbiter(s).

In geval van een klacht:

- Wanneer een bedrijf niet, of niet binnen de door de klachten- en geschillencommissie gestelde termijn, opvolging heeft gegeven aan een bindende uitspraak van de klachten- en geschillencommissie over een klacht, doet het secretariaat CKT daarvan melding aan de stuurgroep;
- Indien het opvolgen van de uitspraak van de klachten- en geschillencommissie het beïnvloeden van een leverancier/van leveranciers betreft, en die niet tot medewerking is/zijn te bewegen en een eventuele gezamenlijke aanpak van bij het Convenant betrokken bedrijven niet tot een gewenst resultaat leidt, kan de stuurgroep besluiten de leverancier(s) op een lijst van bedrijven te zetten van wie deelnemende bedrijven niet meer mogen afnemen.
- In gevallen waarin, anders dan in bovenstaande situatie, sprake is van verwijtbaar niet opvolgen van de bindende uitspraak van de klachten- en geschillencommissie door een bij het Convenant aangesloten bedrijf, staat het betrokken partijen en de convenantspartijen vrij om inhoudelijke informatie over de klacht en hun oordeel over het niet naleven van de bindende uitspraak van de klachten- en geschillencommissie publiek te maken.
- De convenantspartijen kunnen in die gevallen binnen de stuurgroep het bedrijf voordragen voor roeyement. Bij het nemen van een besluit hierover zijn de bedrijfsleden niet aanwezig.
- Het secretariaat CKT verstrekt de stuurgroepleden, exclusief de bedrijfsleden, hiertoe alle relevante informatie over het betreffende bedrijf, inclusief het schriftelijk gemotiveerde besluit van de klachten- en geschillencommissie.

2 Specifieke thema's

Door te ondernemen via internationale productie- of toeleveringsketens kunnen bedrijven, direct of indirect, betrokken raken bij uiteenlopende (potentiële) problemen op sociaal gebied, dierenwelzijn en milieu. Ieder bedrijf kan in zijn eigen bedrijfsvoering maatregelen nemen, maar menig probleem kan niet op het niveau van een individueel bedrijf alleen of geheel worden opgelost. In die gevallen kan worden samengewerkt in collectieve projecten met andere bedrijven, overheden, vakbonden en maatschappelijke organisaties, waarbinnen partijen zich verbinden tot het behalen van tastbare resultaten.

De Partijen hebben in onderling overleg en in afstemming met stakeholders negen specifieke thema's geïdentificeerd die op dit moment op het vlak van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen prioritaire aandacht verdienen van in Nederland actieve bedrijven in de kleding- en textielsector. Deze thema's zijn, in willekeurige volgorde:

1. Discriminatie en gender;
2. Kinderarbeid;
3. Gedwongen arbeid;
4. Vrijheid van vakvereniging;
5. Leefbaar loon;
6. Veiligheid en gezondheid werkplek;
7. Grondstoffen;
8. Watervervuiling en gebruik chemicaliën, water en energie;
9. Dierenwelzijn.

De Partijen verwachten dat aangesloten bedrijven due diligence uitvoeren en daarbij specifieke aandacht zullen besteden aan deze thema's. Dat wil zeggen dat zij op deze thema's mogelijke negatieve impact in kaart brengen, concrete doelstellingen formuleren en maatregelen zullen nemen die gepast zijn in het licht van de inzichten die hun due diligence proces oplevert. Als zij in hun plan van aanpak besluiten op één of meer van de genoemde thema's (vooralsnog) geen maatregelen te nemen of andere gelijkwaardige maatregelen als de door Partijen in het vervolg van dit hoofdstuk beschreven maatregelen, dan zullen zij goed toelichten waarom deze keuzes zijn gemaakt.

De selectie van negen thema's is door de Partijen gezamenlijk gemaakt op basis van daadwerkelijke impact op thema's in de kleding- en textielsector. In het due diligence proces van individuele bedrijven kan niet worden uitgesloten dat zij in hun

productie- of toeleveringsketen ook andere problemen tegenkomen, zoals landroof of corruptie. Wanneer dat het geval is, worden deze meegenomen in hun jaarlijkse individuele plan van aanpak.

Per thema beschrijven Partijen in bijlage 1:

- A. Elementen van de context die het tot een prioritair thema maakt;
- B. Welk nastrevenswaardig doel zij gezamenlijk onderschrijven;
- C. Welke maatregelen Partijen van individuele bedrijven verwachten. Hier geldt: pas toe of leg uit;
- D. Voor zover bekend: bij welke collectieve projecten een bedrijf kan aansluiten wanneer de oplossing van een probleem zijn individuele bedrijfsvoering overstijgt.
- E. Afspraken die Partijen onderling maken ter bevordering van het beschreven doel. De prioritering, rolverdeling, planning en het tijdspad worden tussen Partijen na van kracht worden van het Convenant gezamenlijk bepaald.

Voor alle maatregelen in bijlage 1 gelden voor individuele bedrijven de principes van redelijkheid en billijkheid alsmede van “pas toe of leg uit”.

Onderdeel D is ‘work in progress’ van Partijen. Partijen spreken af om uiterlijk 1 juli 2016 een goede inventarisatie te maken van deze projecten en per project aan te geven hoe bedrijven kunnen participeren. Het overzicht van per thema relevante collectieve projecten wordt tijdens de looptijd van het Convenant beheerd door de stuurgroep. Alle convenantpartijen kunnen (ook elders) bestaande of nog te starten projecten aan de vergadering van convenantpartijen voorleggen voor opname in onderdeel D. Daarnaast zal het secretariaat CKT, op basis van het inzicht uit de aan hem voorgelegde plannen van aanpak, voorstellen doen voor het initiëren van projecten. Projecten worden van de lijst gehaald wanneer bedrijven daar niet meer aan kunnen deelnemen of bij nieuwe inzichten bij de convenantpartijen over het effect van het project.

Voor het welslagen van deze collectieve projecten is het van cruciaal belang dat wordt samengewerkt met internationale initiatieven op deze thema’s. In meerdere EU landen zijn nationale initiatieven actief die zich richten op een of meer van deze thema’s. Ook internationale organisaties zoals ILO (Better Work Programme), IndustriAll, OESO, Sustainable Apparel Coalition etc. hebben projecten in productielanden die zich inzetten voor de aanpak van de genoemde thema’s. Aansluiting daarbij is nodig voor de effectiviteit en slagkracht van dit Convenant.

Partijen streven in ieder geval naar de opzet van twee collectieve projecten; een op het gebied van leefbaar loon en een op het gebied van vakbondsvrijheid. In de analyse van Partijen zijn deze twee thema's cruciaal: voortgang en verbetering op deze twee thema's heeft een positief effect op alle andere sociale thema's.

Het project rondom vakbondsvrijheid zou kunnen plaatsvinden in Bangladesh, in samenwerking met organisaties als het Bangladesh Accord en Fair Wear Foundation.

Op basis van due diligence van de deelnemende bedrijven wordt in 2017 een project ontwikkeld met betrekking tot leefbaar loon, in nader te bepalen landen en met inachtneming van bestaande projecten. Het project zal erop gericht zijn het verschil tussen huidig loon en leefbaar loon te overbruggen, ten einde het doel van leefbaar loon in 2020 te bereiken. Hierbij staat het uitgangspunt van de afzonderlijke deelnemende bedrijven centraal. Het project zal zowel collectieve elementen als maatwerkafspraken per bedrijf bevatten. Voortgang wordt gepeild in de tussentijdse evaluatie van het Convenant. Aan dit project zullen naast de bedrijven deelnemen, de vakorganisaties FNV en CNV, de internationale vakbonden, Solidaridad en andere partijen en hun partners in productielanden die zich committeren aan de doelstelling.

3 Stimulering kleine bedrijven ('categorie C')

Overwegende dat:

- Veel kleine bedrijven niet of slechts in beperkte mate rechtstreeks inkopen in productielanden en daar geen of weinig leverage hebben;
- Veel van deze ondernemers zich tijdens beurzen op nieuwe collecties oriënteren en contacten leggen met leveranciers.

Streven Partijen ernaar dat:

- In 2020 minimaal 50 procent van de omzet van kleine bedrijven komt uit de verkoop van kleding en textiel van leveranciers die aantoonbaar due diligence hebben gedaan.

Individuele bedrijven:

- Vragen aan hun belangrijkste leveranciers van kleding wat hun beleid is ten aanzien van IMVO en gaan na in hoeverre de in dit Convenant genoemde negen thema's hierin terugkomen.
- Importerende bedrijven met vaste leveranciers doen een aangepaste due diligence waarvoor een apart format wordt ontworpen.
- Bevragen gezamenlijk hun groothandels om hen tot due diligence te bewegen.

Spreken Partijen af:

- In 2016 een aangepaste handleiding due diligence te ontwikkelen voor kleine bedrijven.
- Een voorbeeldbrief ter beschikking te stellen zodat kleine ondernemers hun leveranciers kunnen bevragen.
- Workshops over due diligence of specifieke thema's zoals in het Convenant opgenomen te organiseren, bijvoorbeeld tijdens kledingbeurzen. Zij zoeken daarbij aansluiting bij bestaande initiatieven.

4 Beleidscoherentie en rol Rijksoverheid

IMVO-convenanten zijn onderdeel van een breder beleid vanuit de Rijksoverheid op het terrein van MVO, duurzame ontwikkeling en handel en ontwikkelingssamenwerking.¹ Partijen erkennen dat de Rijksoverheid een belangrijke rol speelt en deze nog kan versterken in het bevorderen van de transitie van de sector en in de uitvoering van dit Convenant. Met dit Convenant verbindt de Rijksoverheid zich tot de volgende inspanningen:

1. Het onderwerp multistakeholder samenwerking in de kleding- en textielsector binnen de EU actief op de agenda te zetten en te bevorderen. In dit kader zal Nederland samen met landen die vergelijkbare initiatieven zijn gestart dan wel hier interesse in hebben zoals Duitsland, Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk nagaan waar de overeenkomsten tussen deze initiatieven liggen en een 'roadmap' opstellen om de nationale initiatieven op te schalen naar Europees niveau. Hierbij worden zowel overheden als bedrijven, vakbonden en maatschappelijke organisaties betrokken.
2. Er maximaal aan bijdragen dat voor bedrijven praktisch inzichtelijk wordt welke mogelijkheden zij hebben respectievelijk welke randvoorwaarden van toepassing zijn om onderling, zowel horizontaal als verticaal, afspraken te maken op het terrein van mensenrechten, arbeidsomstandigheden milieu, biodiversiteit en dierenwelzijn. Dit zal onder meer zijn beslag krijgen in de aan te passen Beleidsregel mededinging en duurzaamheid.
3. De discussie over mededinging en duurzaamheid te agenderen op Europees niveau, bijvoorbeeld door hierover een bijeenkomst over te organiseren in Brussel.
4. De Rijksoverheid zich gedurende de looptijd van het Convenant inzet om - zo mogelijk in het kader van het *EU Garment Initiative* en activiteiten van de OESO op het gebied van kleding en textiel - in landen waar door Nederlandse of in Nederland actieve bedrijven textiel en kleding wordt ingekocht, met de betreffende lokale en/of nationale overheid afspraken te maken over versterking van de arbeidsinspectie en hun samenwerking met private initiatieven.
5. Ambassades committeren zich de ondertekenaars van dit Convenant te gaan ondersteunen bij het implementeren van hun IMVO beleid, onder meer door het geven van voorlichting over IMVO in de lokale context en zich toe te leggen op economische MVO diplomatie in het kader van hun economische relaties. Als voorbeeld van die diplomatie valt te denken aan een bemiddelingsrol voor

1 SER (2014) *Advies IMVO-convenanten*, publ.nr. 14/04.

ambassades bij het in contact brengen van Nederlandse bedrijven en lokale overheden en stakeholders bij (het voorkomen van) mogelijk negatieve impact op de algemene en specifieke thema's genoemd in dit Convenant. Desgevraagd kan een ambassade de lokale overheid en andere stakeholders actief benaderen.

6. Als onderdeel van het Nederlandse beleid in bilaterale en multilaterale relaties het Convenant te promoten en er op aan te dringen dat overheden in het kader van hun state 'duty to protect' in productielanden de uitvoering, monitoring en verificatie van het Convenant mogelijk maken en/of bevorderen.
7. De Rijksoverheid zal zich inspannen om gedurende de looptijd van het Convenant missies te organiseren die zich specifiek richten op de onderwerpen uit dit Convenant in de genoemde productielanden. In de delegaties kunnen in principe vertegenwoordigers van alle partijen van dit Convenant deelnemen.
8. De Rijksoverheid in samenwerking met de brancheorganisaties neemt het voortouw bij het in de inleiding genoemde onderzoek van convenantpartijen naar de mogelijkheid om op termijn de kosten van het Convenant te financieren via een sectorbrede heffing of collectieve bijdrage.
9. Bij de aanvraag van (financiële) ondersteuning van de Rijksoverheid uit bestaande instrumenten voor internationale handelsactiviteiten erkent de Rijksoverheid dat aangesloten bedrijven eenvoudiger kunnen aantonen dat zij voldoen aan de MVO voorwaarden, die gelden bij de aanvraag van financiële ondersteuning van de Rijksoverheid op het vlak van internationale handel;
10. Via het Plan van Aanpak Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (PvA MVI) zal de Rijksoverheid bevorderen dat bij de inkoop door overheden conform de OESO-richtlijnen wordt gehandeld, onder meer door over te gaan op één regime met een due diligence eis. Door als overheid het goede voorbeeld te geven en zelf maatschappelijk verantwoord in te kopen, zal de Rijksoverheid bijdragen aan een markt voor duurzame innovatieve producten en productieprocessen. Naar aanleiding van de pilot aanbesteding 'circulariteit' van het Ministerie van Defensie, die in het 1e kwartaal 2016 loopt en waarbij een ondergrens van gerecyclede textiel inhoud wordt geëist en de prijs ondergeschikt is, zal worden nagegaan of volgende aanbestedingen eventueel met een hoger ambitieniveau in de markt kunnen worden gezet.

De Rijksoverheid zal actief een appèl doen op de medeoverheden om dit soort MVO initiatieven met aantoonbaar resultaat toe te passen bij de inkoop van (een geschikt deelassortiment) textiel en kleding.

De Rijksoverheid zal rijksbreed een retourstroom kleding & textiel inrichten naar voorbeeld van de reeds bestaande retourstroom binnen het ministerie van Defensie.

11. De Rijksoverheid gaat de mogelijkheden op EU-niveau verkennen of due diligence conform de OESO-richtlijnen een selectiecriteria mag worden bij inkoop en rapporteert daarover.
12. Waar noodzakelijk en mogelijk zal de Rijksoverheid door ruimte in de regels op te zoeken textielinzameling faciliteren, bijvoorbeeld door deze mogelijk te maken als grondstof in plaats van afval, ook indien dat gebeurt door individuele ondernemingen in de sector. In dat kader zal de Rijksoverheid met de gemeenten praten en mogelijk afspraken maken over manier waarop de gemeenten de marktwerking bij hergebruik en recycling van textiel kunnen bevorderen. Hiervoor geldt het volgende tijdspad: inventarisatie van belemmeringen wet- en regelgeving en voorbereiden eventueel noodzakelijke en mogelijke aanpassing hiervan in 2016, eventuele afspraken met gemeenten (G30) in 2017, uitrol nieuwe regime in 2018 en 2019.
13. Ten behoeve van de jaarlijkse rapportage over het Convenant zal de Rijksoverheid over deze inspanningen rapporteren aan de stuurgroep.

5 Governance, uitvoering, financiering

5.1 Vergadering van convenantpartijen, stuurgroep en klachtenmechanisme

1. Alle ondertekenaars van het Convenant hebben zitting in de vergadering van convenantpartijen;
2. De vergadering van convenantpartijen stelt een stuurgroep in. Elke geleding stelt twee kandidaten voor. De stuurgroep ziet namens hen toe op de naleving van het Convenant en begeleidt de uitvoering. In de stuurgroep zijn vijf geledingen paritair vertegenwoordigd: brancheorganisaties, aangesloten bedrijven die lid zijn van een brancheorganisatie, vakbonden, maatschappelijke organisaties en de Rijksoverheid. De geledingen hebben elk twee van de in totaal tien stemmen. Vanwege de diversiteit van de achterbannen mogen de geledingen met maximaal drie mensen de vergaderingen van de stuurgroep bijwonen;
3. De stuurgroep heeft een onafhankelijk voorzitter, niet verbonden aan een der convenantpartijen, die door de Partijen met consensus wordt gekozen. De voorzitter heeft geen stemrecht.
4. De stuurgroep streeft naar besluitvorming op basis van consensus. Wanneer consensus niet mogelijk is, beslist de stuurgroep op basis van meerderheid van stemmen. De stuurgroep is, binnen de randvoorwaarden van de afspraken in dit Convenant, belast met het ‘dagelijks bestuur’ van de uitvoering van het Convenant. De stuurgroep heeft, binnen de randvoorwaarden van de afspraken in het Convenant, het mandaat van Partijen voor het tijdig nemen van aanvullende en corrigerende maatregelen ten aanzien van de uitvoering van het Convenant. Hiervoor is een driekwart meerderheid nodig.
5. Partijen leggen kwesties die naar hun mening urgent om een reactie vragen van de convenantpartijen en/of de bij het Convenant aangesloten bedrijven voor besluitvorming voor in de stuurgroep.
6. De stuurgroep besluit over nieuwe projecten, initiatieven en samenwerking met andere partijen die de uitvoering van het Convenant kunnen versterken of neemt besluiten over het afsluiten of beëindigen van projecten die in het kader van het Convenant worden uitgevoerd. Voorstellen hiertoe worden toegelicht in de halfjaarlijkse vergadering van convenantpartijen. De vergadering heeft een adviesrol.
7. De stuurgroep publiceert jaarlijks een verslag over de voortgang van de uitvoering en de bereikte resultaten van het Convenant. Ten behoeve van dit jaarlijkse

verslag rapporteren convenantspartijen over de door hen verrichte inspanningen.

8. De stuurgroep organiseert tenminste halfjaarlijks bijeenkomsten van de vergadering van convenantspartijen waarop de voortgang van het Convenant wordt besproken en de stuurgroep verantwoording aflegt over het gevoerde beleid. De vergadering van convenantspartijen accordeert het jaarlijkse werkplan en de begroting van de stuurgroep. Zij verleent jaarlijks decharge aan de stuurgroep over het door haar gevoerde beleid.
9. Aan de vergadering van convenantspartijen wordt tevens gekoppeld een vergadering van convenantsdeelnemers waarin praktische aspecten van de uitvoering van het Convenant worden besproken en aanbevelingen aan de stuurgroep worden gedaan voor de versterking van de uitvoering van het Convenant.
10. Eenmaal per jaar organiseert de stuurgroep een brede stakeholdermeeting over het Convenant.
11. Deze vergaderingen worden voorgezeten door de voorzitter van de stuurgroep.
12. Partijen stellen een klachten- en geschillenmechanisme in, zoals beschreven in paragraaf 1.3. De stuurgroep zal dit mechanisme evalueren na twee jaar na inwerkingtreding.

5.2 Uitvoering Convenant

1. Voor de uitvoering van haar werk wordt de stuurgroep bijgestaan door het secretariaat CKT, dat onderdeel kan zijn van een breder secretariaat voor de borging van meerdere IMVO-convenanten.
2. De Stuurgroep benoemt de coördinator van het secretariaat CKT op basis van een voordracht van de organisatie waar het secretariaat zal worden gevestigd. De voordracht wordt gedaan op basis van een door Stuurgroep en organisatie gezamenlijk vastgesteld functieprofiel. De coördinator is vervolgens betrokken bij de samenstelling van de staf van het secretariaat.
3. De coördinator van het secretariaat CKT legt inhoudelijk verantwoording af aan de stuurgroep.
4. Het secretariaat CKT is verantwoordelijk voor de in hoofdstuk 1 en 2 van dit Convenant beschreven taken en gebruikt daarbij onder meer het toetsingskader uit bijlage 4.
5. Daarnaast ondersteunt het secretariaat de stuurgroep bij het organiseren van de genoemde vergaderingen, onderhoudt het de contacten met en bevordert het samenwerking met relevante nationale en internationale initiatieven, verzorgt het de externe communicatie over het Convenant en levert het de

stuurgroep informatie die relevant is voor de beoordeling van de voortgang van het Convenant.

5.3 Financiering

1. De gezamenlijk te financieren kosten van de uitvoering van het Convenant, gedurende een periode van vijf jaar en onder de aanname dat de doelstellingen in aantallen en marktaandelen van deelnemende bedrijven worden gehaald, zijn voorlopig begroot op circa 6 miljoen euro. Dit omvat onder andere de volgende kostenposten:
 - Kosten van de coördinator en de staf van het secretariaat (inclusief huisvesting en overhead)
 - Kosten verificatie gegevens en resultaten
 - Opzet en uitvoering van klachten- en geschillenmechanisme
 - Voorzitter stuurgroep
 - Kosten communicatie
 - Mid-term review en evaluatie

Voor de begrote kosten van de eerste twee jaar van de uitvoering van het Convenant is financiering verkregen van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Ook de SER levert namens werkgevers en werknemers een bijdrage aan de kosten. Vertegenwoordigers van partijen en bedrijven nemen voor eigen kosten zitting in de stuurgroep van het convenant.
2. Convenantpartijen onderzoeken de mogelijkheid om op termijn de kosten van het Convenant te financieren via een sectorbrede heffing of collectieve bijdrage. Aangesloten bedrijven krijgen korting op die heffing.
3. Bedrijven die de Verklaring tekenen zetten hun eigen middelen in ten behoeve van due diligence, plan van aanpak, verificatie en projecten en leveren tot aan de invoering van een heffing geen extra financiële bijdrage aan de uitvoeringskosten van het Convenant, zoals coördinator, secretariaat en klachten- en geschillenmechanisme. Bij collectieve projecten die in het kader van dit Convenant zijn of worden ontwikkeld kunnen louter bedrijven die de Verklaring hebben ondertekend in aanmerking komen voor cofinanciering.

5.4 Slotbepalingen

1. Dit Convenant treedt in werking met ingang van de dag van ondertekening door Partijen en wordt na ondertekening in de Staatscourant gepubliceerd.
2. Dit Convenant heeft een looptijd van vijf jaar na de ondertekening en kan vanaf twee jaar na ondertekening door ieder der partijen worden opgezegd. Na de opzegging blijft de betreffende partij nog een jaar gebonden aan de afspraken in het Convenant. Maatschappelijke organisaties die convenantspartij zijn kunnen bij ontbreken van financiering of beëindiging organisatie hun deelname per het daarop volgende jaar opzeggen. Wanneer een partij het Convenant opzegt, blijft het Convenant voor de overige partijen in stand voor zover de inhoud en strekking ervan zich daartegen niet verzetten.
3. Het Convenant, al dan niet in gewijzigde vorm, kan een jaar voor beëindiging steeds met drie jaar verlengd worden indien Partijen daartoe unaniem besluiten. Bedrijven hebben hierin via de stuurgroep ook een stem.
4. Partijen erkennen hun verplichtingen volgens nationale en Europese mededingingswetgeving en handelen in overeenstemming met deze regels. Met dit Convenant streven Partijen geen marktbeperkende of concurrentie verminderende afspraken na. Zij hebben niet de intentie om de mededinging op de markt voor kleding en textiel ten nadele van de consument te beperken. Zij zullen hierover met de Autoriteit Consument en Markt (ACM) overleggen voorafgaand aan de ondertekening van het convenant.
5. Geschillen tussen Partijen in relatie tot het Convenant worden besproken in de stuurgroep.
6. Wanneer de stuurgroep niet unaniem tot een oplossing voor het geschil kan komen, kunnen partijen het geschil voorleggen aan de klachten- en geschillencommissie.
7. De klachten- en geschillencommissie doet binnen drie maanden een bindende uitspraak over het geschil.
8. Indien tussen de betrokken partijen een geschil ontstaat over de niet (of niet tijdige) naleving van het bindend advies van de klachten- en geschillencommissie, dan kan dat geschil, binnen een half jaar na het verstrijken van de door de klachten- en geschillencommissie gestelde termijn, door de betrokken partijen worden voorgelegd aan het Nederlands Arbitrage Instituut (NAI).
9. Dergelijke geschillen zullen worden beslecht overeenkomstig het Arbitragereglement van het Nederlands Arbitrage Instituut.
 - Bij de beslechting van geschillen toetst het Nederlands Arbitrage Instituut marginaal of de betreffende partij het bindend advies van de klachten- en geschillencommissie wel of niet (tijdig) heeft opgevolgd.

- Beide partijen kunnen optreden als eiser of verweerder.
 - Het scheidsgerecht zal in beginsel bestaan uit drie arbiters. De partijen bij het geding kunnen evenwel overeenkomen dat één arbiter volstaat.
 - Het scheidsgerecht zal worden benoemd volgens de lijstprocedure. De plaats van arbitrage zal zijn Den Haag.
 - De arbiter(s) doet(n) uitspraken op basis van ‘goede personen naar billijkheid’.
10. Indien Nederlandse wet- en regelgeving inzake due diligence of andere thema’s van dit Convenant, zoals kinderarbeid in werking treedt, die verder gaat dan de afspraken in dit Convenant, dan worden deze door de stuurgroep als minimumvoorwaarde geïntegreerd in het Convenant na accordering door de halfjaarlijkse vergadering van convenantspartijen.
 11. Wanneer een bedrijf dat zich heeft aangesloten bij het Convenant zijn activiteiten in de kleding- en textielsector beëindigt gedurende de looptijd van het Convenant, kan het zijn Verklaring per die datum opzeggen waardoor alle verplichtingen samenhangend met die Verklaring per datum opzegging voor hem eindigen.
 12. Een bedrijf dat zich heeft aangesloten bij het Convenant kan vanaf twee jaar na ondertekening met redenen omkleed bij de stuurgroep van het Convenant zijn Verklaring opzeggen. Na de opzegging blijft het bedrijf nog een jaar gebonden aan de Verklaring. De stuurgroep maakt de opzegging openbaar. Lopende een geschil kan een bedrijf zijn Verklaring niet opzeggen.
 13. De Verklaring wordt ontbonden bij: faillissement, bedrijfsbeëindiging, overlijden eigenaar, een wijziging in het Convenant die aantoonbaar zwaarwegende negatieve gevolgen heeft voor het bedrijf.
 14. Overname door een ander bedrijf kan reden zijn voor opzegging, indien opzegging van dit Convenant een ontbindende voorwaarde voor verkoop vormt.
 15. Dit Convenant kan na schriftelijke instemming van alle bij dit Convenant aangesloten partijen worden uitgebreid met andere activiteiten en projecten in productielanden.
 16. Het Convenant staat open voor toetreding door nieuwe partijen die de doelstelling ervan onderschrijven en daaraan een bijdrage kunnen leveren. De stuurgroep beslist over toetreding.
 17. Op dit Convenant is Nederlands recht van toepassing.

Getekend te Den Haag, op 4 juli 2016

Liliane Ploumen

Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Sharon Dijksma
Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu

Martijn van Dam
Staatssecretaris van Economische Zaken

Arend van Wijngaarden
Vice Voorzitter CNV

Coen van der Veer
Penningmeester FNV

Marc Estourgie
Vice Voorzitter VGT

Jan Meerman
Voorzitter Inretail

Han Bekke
Voorzitter Modint

Gerard Oonk
Directeur Landelijke India Werkgroep

Edwin Huizing
Algemeen Directeur Coalitie Stop Kinderarbeid

Jan Bouke Wijbrandi
Algemeen directeur UNICEF Nederland

Tamar Hoek
Senior Programma Manager Textiel Solidaridad

Inez de Ligt
Directeur Stichting Viervoeters

Verklaring

Verklaring bedrijven betreffende Convenant Duurzame Kleding en Textiel

Ondertekenende bedrijven verklaren dat zij kennis genomen hebben van de afspraken die Partijen in het Convenant *Duurzame Kleding en Textiel*, getekend in Den Haag op 4 juli 2016, hebben gemaakt met de bedoeling hen te ondersteunen bij de invulling van hun internationale maatschappelijke verantwoordelijkheid, en de doelstelling en werkwijze van het Convenant te onderschrijven.

In het kader van dit Convenant nemen de ondertekenende bedrijven de volgende verplichtingen op zich:

- de volgende thema's expliciet op te nemen in de uitgangspunten voor hun eigen MVO beleid: Discriminatie en gender, Kinderarbeid, Gedwongen arbeid, Vrijheid van vakvereniging, Leefbaar loon, Veiligheid en gezondheid werkplek, Grondstoffen, Watervervuiling en gebruik chemicaliën, water en energie, Dierenwelzijn;
- hun intenties en gezette doelstellingen richting hun leveranciers en ketenpartners te zullen communiceren en in samenwerking met hun leveranciers meetbare resultaten te formuleren en te realiseren;
- binnen een jaar na ondertekening van de Verklaring due diligence te zullen uitvoeren, op een wijze die past bij hun omvang en bedrijfsomstandigheden;
- het plan van aanpak dat zij binnen dit due diligence proces opstellen, jaarlijks ter beoordeling/accordering te zullen voorleggen aan secretariaat CKT en zich akkoord te verklaren met het proces van beoordeling/accordering van hun plan van aanpak door secretariaat CKT, zoals beschreven in hoofdstuk 1 en bijlage 4 van het Convenant;
- in hun jaarlijkse plan van aanpak
 - expliciet te zullen ingaan op:
 - het inzicht dat zij door het due diligence proces hebben gekregen in hun productie- of toeleveringsketen en de mogelijke impacts in hun keten in relatie tot de UNGP's en de OESO-richtlijnen;
 - hoe het eigen inkoopproces (levertijden, prijsstelling, duur van de contracten, etc.) bijdraagt aan mogelijke (risico's op) negatieve gevolgen en te nemen maatregelen om deze te verminderen;
 - het beleid dat zij voeren en maatregelen die zij nemen op de negen thema's die door Partijen als prioritair zijn benoemd en deelname aan de door Partijen voor die thema's geformuleerde collectieve projecten

- die aansluiten bij gebleken substantiële risico's op die thema's (zie bijlage 1);
- het formuleren van kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen en meetbare resultaten voor verbetering voor de duur van het Convenant, opgesplitst in doelstellingen te realiseren na 3 en 5 jaar.
- aan secretariaat CKT, teneinde een beeld te krijgen van nut en noodzaak van de totstandbrenging van collectieve projecten en ten behoeve van de door secretariaat CKT jaarlijks op te stellen rapportage voor publicatie door de aan secretariaat CKT de volgende informatie te leveren, die door het secretariaat vertrouwelijk behandeld zal worden:
 - vanaf jaar 1:*
 - de landen waar hun producten (cut, make, trim (CMT) en verticaal geïntegreerde bedrijven) worden geproduceerd;
 - per land: welke productielocaties (NAW-gegevens) en productieprocessen het betreft en hoeveel omzet (in percentage van de eigen omzet en in euro's);
 - vanaf jaar 2:*
 - de gebruikte grondstoffen in hun collecties en de geïdentificeerde risico's omtrent het gebruik van deze grondstoffen.
 - uiterlijk vanaf jaar 3:*
 - de volgende schakels in hun productie- of toeleveringsketen in kaart brengen (waaronder grondstofleveranciers, spinnerijen, weverijen en ververijen);
- vanaf het tweede jaar van deelname ook te zullen rapporteren over de resultaten van het plan van het vorige jaar.
- akkoord te gaan met het opstellen door het secretariaat CKT van een geaggregeerde rapportage en benchmark voor publicatie door de stuurgroep.
- uiterlijk in het derde jaar na aansluiting bij het Convenant ook publiek te zullen communiceren, conform de afspraken in de stuurgroep over inhoudelijke naar buiten te brengen informatie;
- akkoord te gaan met de werkwijze van het klachten- en geschillenmechanisme dat Partijen in het kader van dit Convenant hebben ingesteld;

Deze Verklaring is geldig gedurende de looptijd van het Convenant en kan vanaf twee jaar na ondertekening met redenen omkleed bij de stuurgroep van het Convenant worden opgezegd. Na de opzegging is het bedrijf nog een jaar gebonden aan de Verklaring. De stuurgroep maakt de opzegging openbaar. Lopende een geschil kan een bedrijf zijn Verklaring niet opzeggen.

De Verklaring wordt ontbonden bij: faillissement, bedrijfsbeëindiging, overlijden eigenaar, een wijziging in het Convenant die aantoonbaar zwaarwegende negatieve gevolgen heeft voor het bedrijf. Ook reden voor ontbinding kan zijn: overname door een ander bedrijf, indien opzegging van dit Convenant een ontbindende voorwaarde bij verkoop vormt.

Wanneer een bedrijf dat de Verklaring heeft ondertekend zijn activiteiten in de kleding- en textielsector beëindigt gedurende de looptijd van het Convenant, kan het zijn Verklaring per die datum opzeggen waardoor alle verplichtingen samenhangend met die Verklaring per datum opzegging voor hem eindigen.

- Alle geschillen die tussen één of meer convenantspartijen en het betreffende bedrijf rijzen over het door het betreffende bedrijf niet of niet tijdig opvolgen van het bindend advies van de klachten- en geschillencommissie over een geschil, zullen worden beslecht overeenkomstig het Arbitragereglement van het Nederlands Arbitrage Instituut.
 - Bij de beslechting van geschillen toetst het Nederlands Arbitrage Instituut marginaal of het betreffende bedrijf het bindend advies van de klachten- en geschillencommissie wel of niet (tijdig) heeft opgevolgd.
 - Partijen bij een arbitrageprocedure zoals hiervoor bedoeld zijn het betreffende bedrijf en één of meer convenantspartijen. Beide partijen kunnen optreden als eiser of verweerder.
 - Het scheidsgerecht zal in beginsel bestaan uit drie arbiters. De partijen bij het geding kunnen evenwel overeenkomen dat één arbiter volstaat.
 - Het scheidsgerecht zal worden benoemd volgens de lijstprocedure.
 - De plaats van arbitrage zal zijn Den Haag.
 - De arbiter(s) doet(n) uitspraken op basis van ‘goede personen naar billijkheid’.

Bijlage bij Verklaring: Convenant *Duurzame Kleding en Textiel*, d.d. 4 juli 2016

Bijlagen

Aanpak specifieke thema's

Partijen werken binnen drie maanden na inwerkingtreding van dit Convenant de details uit van de verantwoordelijkheden van partijen die bij een trekkersrol horen en bepalen, wie eerste aanspreekpunt word(en).

De eerste aanspreekpunten die in deze bijlage zijn benoemd zijn onder voorbehoud van uitwerking in de stuurgroep.

Discriminatie en gender

A. Overwegende dat:

- Discriminatie een belangrijke oorzaak is van ongelijke behandeling van mensen in een gelijke situatie.¹ In de kleding- en textielindustrie is met name de positie van vrouwen slechter dan die van mannen, terwijl de meerderheid van de werkenden vrouw is.
- Er niet alleen gediscrimineerd wordt op basis van gender, maar ook op basis van andere (persoonlijke) kenmerken zoals het deel uitmaken van een etnische of andere minderheidsgroep, een religieuze groep of een door derden toegeschreven status door geboorte zoals een specifieke kaste die voor het vervullen van de functie niet ter zake doen.

B. Streven Partijen gezamenlijk naar:

- Het uitbannen van discriminatie in de productie- of toeleveringsketen;
- Het realiseren in de productie- of toeleveringsketen van gelijke rechten, kansen en beloning voor vrouwen, minderheden en andere groepen die worden gediscrimineerd.

C. Verwachten Partijen van bedrijven deze of gelijkwaardige maatregelen:

- Maatregelen nemen om te bevorderen dat vrouwelijke werknemers en andere gediscrimineerde of achtergestelde groepen dezelfde rechten en kansen hebben als andere medewerkers, inclusief gelijk loon voor gelijk werk en kansen op senior- en leidinggevende posities.
- Daarover afspraken maken in leveringscontracten.

¹ Zie bijlage 2 voor een definitie.

- Het bedrijfsbeleid m.b.t. discriminatie en het realiseren van gelijke rechten in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen communiceren, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.
 - Leveranciers steunen in het geven van voorlichting en trainingen over het voorkomen en bestrijden van discriminatie.
 - Samen met andere afnemers initiatieven nemen ter bescherming van zwangere vrouwelijke werknemers en ter bevordering van ouderschapsverlof en kinderopvang, betaald zwangerschapsverlof, voldoende tijd en ruimte voor de zorgfunctie (zoals borstvoeding en kolven) en een terugkeergarantie.
 - Steekproefsgewijs ter plaatse of door consultering van ter plekke actieve maatschappelijke organisaties en/of vakbonden nagaan of discriminatie in de productie- of toeleveringsketen van het bedrijf is uitgebannen en gelijke rechten worden bevorderd. Als dat in een bepaald bedrijf in de productie- of toeleveringsketen niet het geval is, moet dat bedrijf een tijdgebonden verbeterplan opstellen. Als dit niet tot resultaten leidt, dan verbindt het bij het Convenant aangesloten bedrijf daar consequenties aan, met in het uiterste geval beëindiging van het contract met de betrokken toeleverancier.
 - Samenwerken met lokale vakbonden en maatschappelijke organisaties met een track record op het gebied van bestrijding van discriminatie.
- D. Bevelen Partijen aan dat bedrijven zich aansluiten bij collectieve projecten gericht op het uitbannen van discriminatie en het realiseren van gelijke rechten zoals:
- Multistakeholder initiatieven en andere samenwerkingsverbanden die discriminatie actief bestrijden.
 - Het programma van Fair Wear Foundation ter bestrijding van geweld tegen vrouwen.
- E. Spreken Partijen af:
- Partijen stellen in 2016 een roadmap op om de aandacht voor en de bestrijding van discriminatie in het algemeen en vrouwen in het bijzonder te bevorderen door het in kaart brengen van de stand van zaken, het uitwisselen van good practices en het mogelijk opzetten van projecten om dit te bevorderen. Eerste aanspreekpunt: PM.
 - Partijen zijn bereid hun kennis over dit onderwerp te delen en hun lokale contacten en netwerken in te zetten voor het realiseren van onder C en D genoemde maatregelen.
 - Partijen communiceren hun kennis in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.

Kinderarbeid

A. Overwegende dat:

- Er sprake is van kinderarbeid als een kind (jonger dan 18 jaar) werk uitvoert dat in gaat tegen zijn/haar recht op onderwijs, schadelijk is voor de lichamelijke en/of geestelijke gezondheid van het kind en zijn/haar spirituele, morele of sociale ontwikkeling en ook als werk wordt uitgevoerd door kinderen die de minimumleeftijd voor tewerkstelling nog niet hebben bereikt. Op basis van ILO-conventie 138 wordt een minimumleeftijd aangehouden van 14 of 15 jaar of hoger indien de wettelijke bepalingen dat voorschrijven²;
- Werkende kinderen over het algemeen onderwijs mislopen of door de combinatie met werk minder leren. Dit ontnemt hen toekomstperspectief en de mogelijkheid om de armoedespiraal te doorbreken;
- Kinderarbeid de afgelopen 10 jaar sterk is teruggedrongen bij het CMT-deel van de kledingproductie (de eerste schakel) en dat het noodzakelijk is deze trend vast te houden en te zorgen voor totale uitbanning van kinderarbeid, inclusief voor kinderen gevaarlijke arbeid tot 18 jaar;
- Kinderarbeid in de kleding- en textielsector nog steeds voorkomt, met name bij uitbesteding van (delen van) de kledingproductie, geïntegreerde fabrieken van 'katoen tot kleding' en dieper in productie- of toeleveringsketen zoals bij spinnerijen, weverijen, ververijen en katoenproductie;
- Kinderen uit minderheden en andere gemarginaliseerde groepen – zoals meisjes, inheemse volken, Dalits ('kastelozen') en gehandicapte kinderen - vaak het meest kwetsbaar zijn voor kinderarbeid en via bestaande programma's soms niet of minder goed worden bereikt;

B. Streven Partijen gezamenlijk naar:

- Het duurzaam uitbannen van kinderarbeid in de productie- of toeleveringsketen, waarbij geen verdrijving of verplaatsing van kinderarbeid naar andere sectoren of landen mag optreden.

C. Verwachten Partijen van bedrijven deze of gelijkwaardige maatregelen:

- Geen kinderen te werven of tewerk te stellen voor het uitvoeren van taken die worden beschouwd als kinderarbeid en een aanpak te ontwikkelen om dit ook in de hele productie- of toeleveringsketen te realiseren.

² Zie ook bijlage 2

- Dat bedrijven gebruik maken van de kennis en expertise van relevante organisaties en personen alsmede van relevante handleidingen en documenten zoals de “ILO – IOE Child Labour Guidance Tool for Business”.
- Betrouwbare methoden te ontwikkelen en toe te passen, in samenwerking met leveranciers en stakeholders, om de leeftijd te verifiëren tijdens wervingsprocedures en te controleren of deze methoden ook daadwerkelijk in de productie- of toeleveringsketen worden toegepast.
- Gericht informatie vergaren over (mogelijke) risico's op kinderarbeid in de volledige productie- of toeleveringsketen en daarnaast met leveranciers samen te werken om risico's op kinderarbeid in alle productieschakels te identificeren en weg te nemen.
- Op eigen initiatief of door aansluiting bij bestaande initiatieven samenwerken met andere ondernemingen, associaties binnen (en eventueel ook buiten) de sector, werkgeversorganisaties, betrokken gemeenschappen, maatschappelijke organisaties (waaronder kinderrechtenorganisaties), vakbonden en overheden om (toegang tot) het onderwijs te verbeteren en bij te dragen aan duurzame oplossingen voor de onderliggende oorzaken van kinderarbeid (niet alleen armoede, maar onder meer ook sociale normen, ondermaats onderwijs, onvoldoende toegang tot basisvoorzieningen en gebrek aan wetshandhaving).
- Inspanningen op lokaal, nationaal en internationaal vlak steunen om kinderarbeid uit te bannen, onder andere door middel van bewustwording en sociale mobilisatie, alsook door andere programma's voor het bestrijden van kinderarbeid en bevorderen van onderwijs die in samenwerking met plaatselijke gemeenschappen, waaronder kinderen, worden opgezet.
- Via inkooppraktijken of anderszins geen druk uitoefenen op leveranciers, ondernemers of onderaannemers die mogelijk bijdraagt aan schending van kinderrechten (inclusief het recht op bescherming tegen kinderarbeid, het recht op onderwijs, het recht op gezondheid en ontwikkeling).
- Gevaren voor jonge werknemers vaststellen, voorkomen en verminderen en hen beschermen tegen arbeidssituaties die verboden zijn voor kinderen jonger dan 18 jaar, of die hun geestelijke of lichamelijke ontwikkeling schaden.
- Deelnemen en steun verlenen aan programma's die werkgelegenheid voor jongeren stimuleren, de ontwikkeling van competenties bevorderen en voorzien in beroepsopleidingen voor jonge werknemers.
- Bijdragen aan productie binnen de vereisten van de formele economie en informele arbeidssituaties te vermijden waarbij het risico op kinderarbeid groot is.

D. Bevelen Partijen aan dat bedrijven zich aansluiten bij collectieve projecten gericht op het voorkomen en uitbannen van kinderarbeid zoals:

- Creating Positive Change in the Bangladesh Garment Sector; towards child friendly supply chains;
- Action-based, collaborative project on ensuring human rights in upstream Turkish cotton supply chain.
- Een gebiedsgerichte aanpak van kinderarbeid, waaronder Child Labour Free Zones, in gebieden waar deze bestaan of worden ontwikkeld.

E. Spreken Partijen af:

- Een analyse te maken van de risico's op kinderarbeid in de kledingsector in het algemeen en meer toegespitst op de productie- of toeleveringsketens van bij het Convenant betrokken bedrijven. Deze analyse zal worden gemaakt op basis van bestaande onderzoeken en rapporten, aanvullend onderzoek en gezamenlijke due diligence processen. Eerste aanspreekpunt: PM
- Op basis van deze analyse in 2016 een roadmap te maken voor regio's/landen met een substantiële afname van producten door bij het Convenant betrokken bedrijven en met een hoog risico op kinderarbeid. Partijen zullen onderzoeken of deze analyse en roadmap in aanmerking komen voor cofinanciering door het nieuw in te richten fonds voor bestrijding van kinderarbeid, dat uitgaat van 50%/50% financiering door fonds en private sector³. Onderdeel van de roadmap zijn onder meer:
 - Het formuleren van meetbare doelen per land om in risicovolle delen van de productie- of toeleveringsketens kinderarbeid gezamenlijk aan te pakken en daartoe ook samenwerking te zoeken met (andere) overheden, brancheorganisaties, vakbonden en maatschappelijke organisaties en bijvoorbeeld de Duitse Textilbündniss. Eerste aanspreekpunt: PM
 - Bij het begeleiden van kinderen en hun ouders/verzorgers van werk naar onderwijs maatregelen nemen om een duurzame oplossing te bereiken. Dit kan onder meer via een gebiedsgerichte aanpak (Child Labour Free Zones) of andere manieren om kinderen naar goed (bij voorkeur voltijds en formeel) onderwijs te begeleiden. Eerste aanspreekpunt: UNICEF Nederland en Stop Kinderarbeid Coalitie.
 - Het formuleren van een gezamenlijk herstelbeleid (remediation policy) in gevallen waar kinderarbeid in de productie- of toeleveringsketen wordt aangetroffen of veelvuldig blijkt voor te komen. Zo'n beleid houdt onder meer

³ De details van de scope en werking van dit fonds zijn op het moment dat partijen een principeakkoord over het convenant sluiten nog niet uitgewerkt, partijen bij het convenant zullen daarom ook alternatieve financiering onderzoeken.

in: het bieden van ondersteunende voorwaarden om de (her)integratie van deze kinderen te doen slagen, zoals ‘brugonderwijs’ dat hen voorbereidt op de deelname aan het onderwijs in een klas op hun leeftijdsniveau en waar mogelijk een gebiedsgerichte (Child Labour Free Zone) benadering waarbij een gebied kinderarbeidvrij wordt gemaakt. Ook adequate gezondheidszorg – zeker bij opgelopen beroepsziektes en trauma’s – is daarbij essentieel. Eerste aanspreekpunt: brancheorganisaties en Stop Kinderarbeid Coalitie.

- Het bijdragen aan (toegang tot) kwalitatief goed basis- en vervolgonderwijs, inclusief beroepsopleidingen voor oudere kinderen, alsmede tot decent werk voor tieners die mogen werken. Eerste aanspreekpunt: UNICEF Nederland
- Partijen zijn bereid hun kennis over dit onderwerp te delen en hun lokale contacten en netwerken in te zetten voor het realiseren van onder C en D genoemde maatregelen.
- Partijen communiceren hun kennis in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.

Gedwongen arbeid

A. Overwegende dat:

- Gedwongen arbeid⁴, ook van kinderen, inclusief handel in mensen (‘trafficking’) op aanzienlijk schaal voorkomt, met volgens de ILO tenminste 20,9 miljoen slachtoffers. Ook in de kleding- en textielindustrie komt gedwongen arbeid voor, bijvoorbeeld in spinnerijen in India en in de katoensector in Oezbekistan.

B. Streven Partijen gezamenlijk naar:

- Het voorkomen en uitbannen van gedwongen arbeid in de productie- of toeleveringsketen.

C. Verwachten Partijen van bedrijven deze of gelijkwaardige maatregelen:

- Afspraken maken in de leveringscontracten over voorkoming en uitbanning van gedwongen arbeid.
- Het bedrijfsbeleid in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen communiceren, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.
- Door het verder in kaart brengen van de productie- of toeleveringsketen en het uitvoeren van due diligence nagaan waar het risico op gedwongen arbeid hoog is.

4 Zie bijlage 2 voor een definitie.

- Steekproefsgewijs ter plaatse of door consultering van ter plekke actieve maatschappelijke organisaties en/of vakbonden nagaan of gedwongen arbeid in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen van de bedrijven is uitgebannen. Als dat in een bepaald bedrijf in de keten niet het geval is, moet dat bedrijf een tijdgebonden verbeterplan opstellen. Als dit niet tot resultaten leidt, dan verbindt het bij het Convenant aangesloten bedrijf daar consequenties aan, met in het uiterste geval beëindiging van het contract met de betrokken toeleverancier.
- D. Bevelen Partijen aan dat bedrijven zich aansluiten bij collectieve projecten gericht op het voorkomen en uitbannen van gedwongen arbeid zoals:
- De in ontwikkeling zijnde gezamenlijke aanpak van gedwongen arbeid en gerelateerde arbeidsrechtenschendingen in de Zuid-Indiase spinnerijen (voormalig Amsterdam-coalition).
- E. Spreken Partijen af:
- Om te beginnen in 2016 een analyse te maken van de risico's op gedwongen arbeid in de kledingsector in het algemeen en toegespitst op de productie- of toeleveringsketens van bij het Convenant betrokken bedrijven. Deze analyse zal worden gemaakt op basis van bestaande onderzoeken en rapporten, aanvullend onderzoek en individuele en gezamenlijke due diligence processen. Eerste aanspreekpunt: secretariaat CKT.
 - Op basis van deze analyse een roadmap te maken voor regio's/landen met een substantiële afname van producten door bij het Convenant betrokken bedrijven en met een hoog risico op gedwongen arbeid. Onderdeel van het plan zijn onder meer:
 - Het formuleren van meetbare doelen per land om in risicovolle delen van de productie- of toeleveringsketens gedwongen arbeid gezamenlijk aan te pakken en daartoe ook samenwerking te zoeken met (andere) overheden, brancheorganisaties, vakbonden, lokale organisaties en maatschappelijke organisaties en bijvoorbeeld de Duitse Textilbündniss en de OESO. Eerste aanspreekpunt: PM
 - Het opzetten van een monitoring & evaluatie systeem om gedwongen arbeid beter in kaart te brengen. Eerste aanspreekpunt: maatschappelijke organisaties
 - Het faciliteren van het testen en invoeren van worker empowerment training. Eerste aanspreekpunt: vakbonden.
 - Het formuleren van een gezamenlijk preventie- en herstelbeleid (*remediation policy*) in gevallen waar gedwongen arbeid in de productie- of toeleveringsketen wordt aangetroffen of veelvuldig blijkt voor te komen. Eerste aanspreekpunt: brancheorganisaties

- Op basis van bestaand onderzoek en nieuwe informatie een plan van aanpak te ontwikkelen voor het uitbannen van gedwongen arbeid in de Zuid-Indiase kledingindustrie met als doel dat deelnemende bedrijven binnen drie jaar alleen bij bedrijven inkopen die deze praktijken niet hanteren (door verandering bij bestaande leveranciers of – indien nodig – verandering van leveranciers). Eerste aanspreekpunt: LIW in samenwerking met Solidaridad.
- Partijen zijn bereid hun kennis over dit onderwerp te delen en hun lokale contacten en netwerken in te zetten voor het realiseren van onder C en D genoemde maatregelen.
- Partijen communiceren hun kennis in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.

Vrijheid van vakvereniging

A. Overwegende dat:

- Vakbondsvrijheid⁵ cruciaal is als start van een betekenisvolle stakeholderdialoog op fabrieks- en sectorniveau;
- In productielanden het uitermate belangrijk is dialoog aan te gaan met lokale vakbonden om door middel van onderhandelingen tussen leveranciers en lokale vakbonden en het afsluiten van collectieve arbeidsovereenkomsten zo tot een gebalanceerde wegging te komen van de sociaal economische risico's en om met hen te komen tot structurele oplossingen voor schendingen in de productie- of toeleveringsketen;
- Vakbondsvrijheid en het recht op onderhandeling bovendien gezamenlijk overeengekomen arbeidsvoorwaarden opleveren zoals op het gebied van *occupational health and safety* (OHS), uitbesteding van werk, werktijden, lonen, non discriminatie en minimale leeftijdsgrenzen.

B. Streven Partijen gezamenlijk naar:

- In 2017 maken alle ondertekenende partijen vrijheid van vakvereniging expliciet onderdeel van het bedrijfsbeleid inclusief de productie- of toeleveringsketen. De in OESO en ILO verband gebruikte teksten vormen hiervoor het fundament. De stuurgroep vraagt aan bedrijven om dit eind 2017 te rapporteren.
- In 2018 is het bedrijfsbeleid in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen gecommuniceerd, ook in de lokale talen en met de flexibele arbeidskrachten.

⁵ Zie bijlage 2 voor een definitie.

- In 2019 wordt steekproefsgewijs door consultering van ter plekke actieve maatschappelijke organisaties en/of vakbonden nagegaan of vrijheid van vakvereniging in alle onderdelen van de keten van de bedrijven tot stand is gekomen. Waar dat niet het geval is, wordt door het betrokken bedrijf een - tijdgebonden verbeterplan geformuleerd dat een termijn kent van één jaar. Als de termijn is verstreken en blijkt dat er geen verbetering tot stand komt, wordt afscheid genomen van de betrokken toeleverancier.
- C. Verwachten Partijen van bedrijven deze of gelijkwaardige maatregelen:
- Vrijheid van vakvereniging expliciet onderdeel maken van het bedrijfsbeleid inclusief de productie- of toeleveringsketen. Onderdeel van het beleid kan zijn dat:
 - vaste en flexibele krachten aanmoedigen om te komen tot werknemersvertegenwoordiging;
 - de representatieve, onafhankelijke vertegenwoordiging van werkers bevorderen (met extra aandacht voor ondervertegenwoordigde groepen als vrouwen en jonge werknemers);
 - de veiligheid van deze vertegenwoordigers zoveel mogelijk te bevorderen;
 - overleg voeren zodanig dat dit als tijdig, constructief en zinvol wordt ervaren.
 - Het bedrijfsbeleid in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen communiceren, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.
 - Opnemen in contracten met leveranciers dat deze het deelnemen aan workshops over vakbondsvrijheid moet stimuleren, bijvoorbeeld door het verlenen van een betaalde vrije dag of door het bieden van gelegenheid voor een training op de locatie zelf;
 - Steekproefsgewijs ter plaatse of door consultering van ter plekke actieve maatschappelijke organisaties en/of vakbonden nagaan of vrijheid van vakvereniging in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen van de bedrijven tot stand is gekomen. Als dat in een bepaald bedrijf in de niet het geval is, moet dat bedrijf een tijdgebonden verbeterplan opstellen. Als dit niet tot resultaten leidt, dan verbindt het bij het Convenant aangesloten bedrijf daar consequenties aan, met in het uiterste geval beëindiging van het contract met de betrokken toeleverancier.

D. Bevelen Partijen aan dat bedrijven zich aansluiten bij collectieve projecten gericht op de bevordering van vrijheid van vakvereniging zoals:

- Joint Turkey Programme (JTP);
- Het Strategisch Partnerschap met FWF, Mondiaal FNV, CNV Internationaal en Ministerie BuZa;
- Deelname aan het Indonesië Protocol voor vrijheid van vakvereniging;
- Het op te starten collectieve project betreffende vrijheid van vakvereniging in Bangladesh.

E. Spreken Partijen af:

- Partijen stellen in 2016 een roadmap op voor de kleding- en textielsector ter bevordering van vrijheid van vakvereniging. Afstemming zal worden gezocht met IndustriAll, het Duitse actieplan, donor inspanningen voor vakbonds-vrijheid en het EU Garment Initiative. Eerste aanspreekpunt: vakbonden. Onderdeel van de roadmap kunnen zijn:
 - agenda en targets om actief vrijheid van vakvereniging te stimuleren en bevorderen en bestaande belemmeringen weg te nemen;
 - bindende overeenkomsten tussen (groepen) merken en retailers en (groepen) producenten en lokale vakbond(en).
- FNV mondiaal en CNV internationaal faciliteren dat er trainingen verzorgd worden aan (aspirant) vakbondsleden; bevindingen uit deze trainingen kunnen worden gedeeld met andere partijen uit het Convenant. Eerste aanspreekpunt: vakbonden.
- In 2017 organiseert de Rijksoverheid samen met vakbonden een seminar 'sociale dialoog' voor zes landen waar vandaan de toelevering aan de bedrijven met name geschiedt. Eerste aanspreekpunt: Ministerie van Buitenlandse Zaken.
- Partijen zijn bereid hun kennis over dit onderwerp te delen en hun lokale contacten en netwerken in te zetten voor het realiseren van onder C en D genoemde maatregelen.
- Partijen communiceren hun kennis in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.

Leefbaar loon

A. Overwegende dat:

- In productielanden de minimumlonen zoals vastgesteld door de overheden vaak veel lager zijn dan een leefbaar loon⁶. Soms zijn minimumlonen in theorie hoog

⁶ Zie bijlage 2 voor een definitie.

genoeg, maar worden deze in de praktijk niet toegepast en afgedwongen. Om toch een bestaansminimum te verdienen, moeten werknemers dan veel uren maken, waarbij ze hun fysieke en mentale gezondheid op het spel zetten.

- Lage lonen werknemers gevangen kunnen houden in armoede. Hierdoor wordt het risico op kinderarbeid en de kwetsbaarheid voor gedwongen arbeid vergroot.
- Naast de hoogte van het loon, treden regelmatig problemen op ten aanzien van bijvoorbeeld het niet tijdig betalen van het loon, loondiscriminatie, onterechte inhoudingen of het niet volledig betalen van de gemaakte uren en overwerk.

B. Streven Partijen gezamenlijk naar:

- In 2020 minimaal een leefbaar loon in de productie- of toeleveringsketen.

C. Verwachten Partijen van bedrijven deze of gelijkwaardige maatregelen:

- Leefbaar loon expliciet onderdeel van het bedrijfsbeleid maken inclusief de productie- of toeleveringsketen.
- Het leefbaar loon bedrijfsbeleid in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen communiceren en ook in de lokale talen beschikbaar stellen. In de code of conduct ook hun eigen rol als bedrijf/merk schetsen, wat mogen toeleveranciers van hen verwachten op dit gebied.
- Op basis van advies, informatie van stakeholders en beschikbare tools (zoals Wage Ladder Tool van FWF, Asian Floor Wage, SKC, lokale vakbonden, ISEAL Alliance, Wage indicator en/of de Fair Wage Method van Fair Wage Network) deel te nemen aan leefbaar loon pilotprojecten in de productie- of toeleveringsketen.
- Contact leggen met andere ondernemingen die bij dezelfde toeleveranciers afnemen en/of samenwerking met betrokken vakbonden en maatschappelijke organisaties om gezamenlijk meer invloed ten gunste van een leefbaar loon te organiseren.
- Voor hun deel van de afname zorgen voor een leefbaar loon⁷. Via overleg met het producerende bedrijf en vertegenwoordiging van medewerkers wordt afgesproken hoe het meerbedrag ten goede komt aan het sluiten van het gat tussen het gangbare loon en een leefbaar loon. Bij de uitwerking is het essentieel om discriminatie niet in de hand te werken.
- Steekproefsgewijs ter plaatse of door consultering van ter plekke actieve maatschappelijke organisaties en/of vakbonden nagaan welk loon betaald wordt en of het concept leefbaar loon in alle onderdelen van de productie- of toeleveringske-

⁷ Zij kunnen daarbij de volgende rekenmethode volgen: Bedrijven berekenen welke stuksprijs de leverancier zou moeten rekenen op basis van een leefbaar loon. Deze prijs kan berekend worden door het vastgestelde leefbaar loon te delen door het aantal items dat een werknemer maximaal kan maken in de daarvoor beschikbare tijd.

ten bekend is en de voortgang van de pilotprojecten te monitoren. Als dat in een bepaald bedrijf in de keten niet het geval is, moet dat bedrijf een tijdgebonden verbeterplan opstellen. Als dit niet tot resultaten leidt, dan verbindt het bij het Convenant aangesloten bedrijf daar consequenties aan, met in het uiterste geval beëindiging van het contract met de betrokken toeleverancier.

- Een analyse maken van hoe de inkooppraktijken bijdragen aan het mogelijk maken van een leefbaar loon. Hierbij wordt bijvoorbeeld gekeken naar het bonus-systeem van inkopers en de manier van onderhandelen, sampling, de relatie met de leverancier, communiceren en het plaatsen en wijzigen van orders.
- Met leveranciers en werknemersvertegenwoordigers en/of vakbonden gezamenlijk kijken naar mogelijkheden in productiviteitsverhoging, order planning, volumes, en overige inkooppraktijken, om meer ruimte voor lonen in de kostprijs te realiseren.
- Afspraken maken met overheden dat bij herziening van het minimumloon en andere vormen van compensatie bedrijven hun productie niet zullen verplaatsen.
- Aansluiten bij een initiatief dat ondersteunt bij het toewerken naar een leefbaar loon.

D. Bevelen Partijen aan dat bedrijven zich aansluiten bij collectieve projecten gericht op het invoeren van leefbaar loon in de productie- of toeleveringsketen zoals:

- Action Collaboration Transformation (ACT);
- Het Strategisch Partnerschap met FWF, Mondiaal FNV, CNV Internationaal en Ministerie BZ;
- Wage Ladder Project van Fair Wear Foundation en CNV in Macedonië;
- Projecten van Solidaridad op het terrein van eerlijke lonen, waaronder het project met de Fair Wage Method in China.

E. Spreken Partijen af dat:

- Partijen in 2016 een roadmap opstellen om leefbaar loon te bereiken gericht op een aantal prioriteitslanden en rapporteren over de voortgang. Prioriteitslanden zijn belangrijke productielanden voor de Nederlandse markt, landen waar het verschil tussen het gangbare sector loon en het leefbaar loon groot is, en landen waar vrijheid van vakvereniging in het algemeen zwak is. Eerste aanspreekpunt: brancheorganisaties in samenwerking met Solidaridad. Onderdeel van de roadmap kunnen zijn:
 - contact met andere ondernemingen die bij dezelfde toeleveranciers afnemen om invloed ten gunste van leefbaar loon te krijgen;

- dialoog aangaan met toeleveranciers en de lokale werknemers/vakbonden/ werkgevers, gericht op het maken van afspraken per fabriek
- dialoog aangaan over het belang van transparante betalingssystemen, collectief onderhandelen en vrijheid van vakvereniging.
- best practices rond de prijsopbouw in de productie- of toeleveringsketen. Zo wordt in veel schakels van de keten niet gewerkt met marges in absolute bedragen, maar in procenten. Wanneer het salaris van de werknemer wordt verhoogd stijgen de prijzen van bijvoorbeeld huur en transport procentueel mee. Aan het begin van de keten een paar cent meer betalen voor een t-shirt kan daardoor aan het eind van de keten vaak vele euro's extra betekenen op de verkoopprijs.
- 'best practices' rond inkoop- en prijsbeleid, die de internalisatie van een leefbaar loon mogelijk maken.
- Partijen de mogelijkheid tot samenwerking met ACT/IndustriAll verkennen, gericht op verhoging van het wettelijk minimumloon naar een leefbaar loon en sectorale afspraken, per productieland. Eerste aanspreekpunt: vakbonden.
- Partijen zijn bereid hun kennis over dit onderwerp te delen en hun lokale contacten en netwerken in te zetten voor het realiseren van onder C en D genoemde maatregelen.
- Partijen communiceren hun kennis in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.

Veiligheid en gezondheid werkplek

A. Overwegende dat:

- Arbeiders hebben, waar ook ter wereld, recht op een veilige en gezonde werkplek. Dat daarvan te vaak geen sprake is, vooral in minder ontwikkelde landen, is een trieste realiteit.
- Een deel van de problemen die zich voordoen hebben niet specifiek met de textiel- en kledingsector te maken, maar zijn representatief voor het ontwikkelingsstadium waarin een zich ontwikkelend land zich bevindt. Zo komen sommige problemen, die betrekking hebben op veiligheid en gezondheid op de werkplek, voort uit het feit dat lokale regeringen niet de kennis en/of capaciteit hebben om effectief toezicht te houden op de veiligheid van gebouwen. Vaak ontbreekt het niet aan adequate wet- of regelgeving, maar aan naleving, toezicht en handhaving. Dit betekent dat voor het oplossen van structurele problemen ten aanzien van dit vraagstuk samenwerking van meerdere partijen nodig is, 'hier' en 'daar'.

- Bovendien is het probleem van veiligheid en gezondheid op de werkplek verweven met andere (fundamentele) vraagstukken, zoals vrijheid van vereniging.
 - Inmiddels ervaringen zijn opgedaan met het Bangladesh Accord om gezamenlijk in een land de veiligheid en gezondheid te bevorderen.
- B. Streven Partijen gezamenlijk naar:
- Werknemers werken onder gezonde omstandigheden en in een veilige omgeving in de productie- of toeleveringsketen.
- C. Verwachten Partijen van bedrijven deze of gelijkwaardige maatregelen:
- Afspraken maken in leveringscontracten.
 - Het bedrijfsbeleid in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen communiceren, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.
 - Steekproefsgewijs ter plaatse of door consultering van ter plekke actieve maatschappelijke organisaties en/of vakbonden nagaan of veiligheid en gezondheid van de werkplek in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen van de bedrijven tot stand is gekomen. Als dat in een bepaald bedrijf in de keten niet het geval is, moet dat bedrijf een tijdgebonden verbeterplan opstellen. Als dit niet tot resultaten leidt, dan verbindt het bij het Convenant aangesloten bedrijf daar consequenties aan, met in het uiterste geval beëindiging van het contract met de betrokken toeleverancier.
 - Een zero-tolerancebeleid te voeren op (seksueel) geweld, uitbuiting of mishandeling binnen en buiten bedrijfsruimten, inclusief controle hierop en maatregelen bij vermoedens van het plaatsvinden van geweld, uitbuiting of mishandeling.
- D. Bevelen Partijen aan dat bedrijven zich aansluiten bij collectieve projecten gericht op de bevordering van veiligheid en gezondheid zoals:
- Bangladesh Accord;
 - Buyers Forum in Pakistan.
- E. Spreken Partijen af:
- Om in 2016 met het Bangladesh Accord en lokale stakeholders (bedrijfsleven, bonden, maatschappelijke organisaties, overheid en veiligheidsexperts) te overleggen (1) wat de ervaringen zijn van het Bangladesh Accord, en (2) wat op de lange termijn nodig is om via lokale wet- en regelgeving, capaciteitsopbouw, expertise, beschikbaarheid van middelen (brandveiligheidsmiddelen en financiële middelen), en rol van alle betrokken partijen veiligheid op de werkvloer te garanderen. Eerste aanspreekpunt: PM

- Een analyse te maken van de kritische knelpunten ten aanzien van veiligheid op de werkplek in de voor Nederland/EU belangrijke toeleveringslanden. Gezamenlijk wordt invloed uitgeoefend op het adresseren van deze knelpunten. In overleg met internationale vakbonden, maatschappelijke organisaties, brancheorganisaties, overheden en alle relevante lokale stakeholders worden plannen geformuleerd om de knelpunten daadwerkelijk aan te pakken. Eerste aanspreekpunt: PM
- Partijen zijn bereid hun kennis over dit onderwerp te delen en hun lokale contacten en netwerken in te zetten voor het realiseren van onder C en D genoemde maatregelen.
- Partijen communiceren hun kennis in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.

Grondstoffen⁸

A. Overwegende dat:

- Een belangrijk aandeel van de negatieve milieu impact in de textielketen te relateren is aan de productie van grondstoffen. Zo worden bij de productie van katoen grote hoeveelheden water, bestrijdingsmiddelen en meststoffen gebruikt, komt bij de productie van wol grote hoeveelheden broeikasgassen vrij en worden synthetische stoffen veelal geproduceerd uit niet hernieuwbare grondstoffen.
- De afgelopen jaren er veel ontwikkelingen hebben plaatsgevonden op duurzamer grondstofgebruik, zowel waar het gaat om de toepassing van gerecyclede grondstoffen als waar het gaat om duurzamer geteelde of geproduceerde grondstoffen⁹;
- De Nederlandse textiel en kledingsector via haar productontwikkeling en sourcing het gebruik van duurzame grondstoffen sterk kan bevorderen.
- Vanwege de dreigende uitputting van grondstoffen het voor de textiel- en kledingsector van belang is te zoeken naar manieren om hergebruik en herwinning van grondstoffen in de sector te bevorderen. Hierbij wordt gestreefd naar een circulaire economie, waarbij grondstoffen zoveel mogelijk herbruikbaar zijn en waarbij de milieu impact zoveel mogelijk beperkt is.

⁸ De term 'Grondstoffen' in het convenant verwijst naar alle type grondstoffen die kunnen worden toegepast in kleding, dit kunnen grondstoffen zijn van natuurlijke, dierlijke en synthetische oorsprong, uit primaire productie of gerecycled. Het kan vezels en overige materialen omvatten (bijvoorbeeld, leer, vilt, bont).

⁹ Bijvoorbeeld: katoen geteeld volgens het Better Cotton Initiative; biologische katoen; duurzame vormen van manmade fibres zoals lyocell, een duurzame vorm van viscose.

- Grondstoffen bespaard kunnen worden door verspilling tegen te gaan. Door MVO Nederland wordt onderzoek gedaan naar hoeveel kleding onverkocht blijft en vernietigd wordt.

B. Streven Partijen gezamenlijk naar:

- De milieu-impact in de productie- of toeleveringsketen significant verminderen en op de lange termijn in de kleding- en textielsector een circulaire economie realiseren.

C. Verwachten Partijen van bedrijven deze of gelijkwaardige maatregelen:

- Afspraken maken in leveringscontracten over vermindering van milieu-impact, tegengaan van verspilling en bevordering van hergebruik.
- Het opdoen van kennis over de milieu-impact van verschillende type vezels en het maken van een analyse van de toegepaste vezels in de collectie. Hierbij kan bijvoorbeeld gebruik gemaakt worden van de publiek beschikbare “environmental benchmark for fibers” of een “material sustainability index”.
- Het opstellen van doelstellingen / een verbeterplan om de impact van de totale collectie te verbeteren door meer milieuvriendelijke grondstoffen toe te passen;
- Criteria voor duurzaam grondstofgebruik vaststellen en communiceren aan leveranciers en ketenpartners;
- Zich aansluiten bij initiatieven die direct bijdragen aan een vermindering van de milieu-impact van grondstoffen, zoals het Better Cotton Initiative, de Leather Working Group of initiatieven die de inzameling van (gebruikt) textiel en de vezelherwinning bevorderen.

D. Bevelen Partijen aan dat bedrijven zich aansluiten bij collectieve projecten die de milieu-impact van de textielketen willen verminderen zoals:

- European Clothing Action Plan (ECAP) van WRAP, MADE-BY en Rijkswaterstaat;
- Masterclasses grondstoffen.

E. Spreken Partijen af:

- De belangrijkste inzichten van het programma op het gebied van duurzame grondstoffen zoals de bestaande mogelijkheden, impact van deze duurzame grondstoffen en hoe deze te integreren in de supply chain van merken in 2016 worden vastgelegd in een handboek. Dit handboek wordt gedeeld met de deelnemende bedrijven maar ook met andere merken en stakeholders via onder andere het GIDRD platform. Eerste aanspreekpunt: Rijksoverheid.
- In 2016 een roadmap op te stellen voor de ontwikkeling van een businesscase om grondstoffen te herwinnen, te hergebruiken en verspilling tegen te gaan door

anders in te kopen. Hierbij zullen worden betrokken de lessen uit de green deal Textielinzameling, de werkgroep Circulaire economie van het Plan van Aanpak, en het SER-advies over circulaire economie. Eerste aanspreekpunt: brancheorganisaties.

- Meer inzicht te verschaffen over de beschikbaarheid van duurzaam katoen en het belang van een toenemende vraag door bedrijven in de kledingsector naar duurzaam katoen. Eerste aanspreekpunt: Solidaridad.
- De Nederlandse sector actief te informeren over specifieke duurzaamheidsproblemen in de productie van natuurlijke, synthetische en dierlijke grondstoffen en plannen te formuleren hoe deze issues gezamenlijk aangepakt kunnen worden (dit kan ook sociale en dierenwelzijnthema's in de productie van grondstoffen betreffen). Eerste aanspreekpunt: brancheorganisaties.
- Partijen zijn bereid hun kennis over dit onderwerp te delen en hun lokale contacten en netwerken in te zetten voor het realiseren van onder C en D genoemde maatregelen.
- Partijen communiceren hun kennis in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.

Watervervuiling en gebruik chemicaliën, water en energie

A. Overwegende dat:

- Beschikbaarheid van voldoende schoon water wordt gezien als één van de grote problemen in de nabije toekomst. De grote hoeveelheden chemicaliën die in het verf-, print- en wasproces worden gebruikt om textiel en kleding het uiterlijk en de 'handfeel' te geven die de consument wenst, zijn in veel productielanden belangrijke veroorzakers van watervervuiling. Daarnaast verbruikt de industrie vaak onnodig grote hoeveelheden energie voor de genoemde processen die vaak op hoge temperatuur plaatsvinden.
- Lokale wet- en regelgeving regelmatig met voeten wordt getreden en niet wordt gehandhaafd.
- De milieuvervuiling in textielclusters grote negatieve gevolgen heeft voor de lokale bevolking, landbouw en andere 'watergebruikers'.
- Ongecontroleerd chemicaliëngebruik in de productie- of toeleveringsketen bovendien kan leiden tot ongewenste residuen in het eindproduct, zoals gereguleerd in REACH.
- Verbeteringen die leiden tot een efficiënter gebruik van water, energie en chemicaliën veelal rendabel zijn zoals blijkt uit projecten als het PaCT project in Bangladesh en het Better Mill Initiative in China. Dergelijke investeringen zijn gemiddeld genomen in drie tot 5 jaar terugverdiend, afhankelijk van de uit-

gangssituatie. Dit geldt overigens niet voor verbeteringen in noodzakelijke afvalwaterzuivering.

B. Streven Partijen gezamenlijk naar:

- De milieu-impact veroorzaakt door het gebruik en de lozing van water, energie en chemicaliën in de productie- of toeleveringsketen significant verminderen.

C. Verwachten Partijen van bedrijven deze of gelijkwaardige maatregelen:

- Afspraken maken in leveringscontracten over het vermijden van vervuiling en inefficiënt gebruik van grondstoffen bij de productie van textiel en kleding ;
- In die landen waar uit due diligence het risico op milieuvervuiling en inefficiënt gebruik van grondstoffen hoog blijkt, extra nadruk leggen op het in kaart brengen van de productie- of toeleveringsketen en het opbouwen van relaties met de schakels (verder terug in de keten) waar het verven en finishen van doek / kleding plaatsvindt;
- Het actief informatie opvragen bij leveranciers over de huidige stand van zaken en het gezamenlijk identificeren van verbeteropties, bijvoorbeeld door middel van de Facility Environmental Module van de Higg Index (SAC), of door een eigen vragenlijst;
- Kennis opdoen en proefprojecten uitvoeren ten aanzien van hoe via een meer bewust design- en product ontwikkelingsproces milieu- en productveiligheidsrisico's geminimaliseerd kunnen worden, bijvoorbeeld door gebruik van de Decision Support Guidance van PaCT (IFC en Solidaridad) die in de loop van 2016 publiek beschikbaar komt;
- Nagaan in hoeverre bestaande certificeringen (bijvoorbeeld Bluesign, Oeko-Tex STEP) en organisaties als de Sustainable Apparel Coalition of de ZDHC Group en collectieve verbeterprojecten kunnen bijdragen aan het behalen van de gestelde doelen;
- Dat zij na 5 jaar, voortbouwend op de projecten en activiteiten die reeds zijn uitgevoerd, een concrete strategie hebben hoe zij continue verbetering op dit onderwerp zullen realiseren in de gehele productie- of toeleveringsketen.

D. Bevelen Partijen aan dat bedrijven zich aansluiten bij initiatieven gericht op de vermindering van watervervuiling en het gebruik van chemicaliën, water en energie:

- Masterclasses water, chemicaliën en energie;
- Bangladesh Partnership for Cleaner Textile (PaCT) (IFC en Solidaridad);
- Better Mill Initiative/ Environmental Programme (Solidaridad);
- Race to the Top in Vietnam (IDH).

E. Spreken Partijen af:

- Brancheorganisaties, maatschappelijke organisaties en deelnemende kledingbedrijven in 2016 bestaande initiatieven evalueren en werken aan een roadmap die kennis in de Nederlandse textiel- en kledingsector vergroot en capaciteitsopbouw in belangrijke productielanden op dit onderwerp mogelijk maakt. Eerste aanspreekpunt: brancheorganisaties in samenwerking met Solidaridad. Onderdeel van de roadmap zijn:
 - case studies en good practices die kunnen bijdragen aan het succesvol implementeren van een bedrijfsstrategie op dit thema;
 - een analyse van belangrijke / strategische producenten van doek en mogelijkheden om de milieudruk tijdens het verven en finishen van doek bij deze strategische producten actief te verminderen.
 - mogelijkheden voor aangepast ontwerp en inkoopbeleid die de milieudruk van het verven en finishen positief kunnen beïnvloeden.
- Partijen zijn bereid hun kennis over dit onderwerp te delen en hun lokale contacten en netwerken in te zetten voor het realiseren van onder C en D genoemde maatregelen.
- Partijen communiceren hun kennis in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.

Dierenwelzijn

A. Overwegende dat:

- Materialen die gebruikt worden in de mode- en textielindustrie afkomstig kunnen zijn van dieren, zoals bijvoorbeeld wol, angora, zijde, leer, dons, huiden en bont.
- In de EU dieren worden aangemerkt als wezens met gevoel¹⁰, en de Wet dieren de intrinsieke waarde van het dier erkent (artikel 1.3) en dieren daarom met respect behandeld moeten worden.
- In Nederland de productie van bont niet langer moreel aanvaardbaar wordt gevonden. Dit heeft zich vertaald in de Wet verbod pelsdierhouderij die per 15 januari 2013 het houden, doden of doen doden van een pelsdier verbiedt en een overgangstermijn kent tot 2024.
- Hoge standaarden wat betreft dierenwelzijn kunnen zorgen voor een betere diergezondheid, een hogere opbrengst en een betere kwaliteit van dierlijke producten. Daarnaast gezonde (stabiele, niet over-geëxploiteerde) populaties van

¹⁰ WVEU, artikel 13 (zoals gewijzigd door Verdrag van Lissabon tot wijziging van het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap)

wilde dieren noodzakelijk zijn om ecosystemen optimaal te laten functioneren en de samenleving van belangrijke ecologische diensten te voorzien.

- Wetgeving met betrekking tot het welzijn van en de omgang met dieren in de productielanden vaak afwezig is, en daarnaast de handhaving en controle vaak onvoldoende is.
- Internationale handreikingen en kaders met betrekking tot dierenwelzijn vaak ontoereikend zijn om dierenwelzijn afdoende te borgen binnen MVO ambities van Nederlandse bedrijven. Speciale aandacht voor dierenwelzijn in MVO ambities van kleding- en textielbedrijven is daarom een noodzakelijke stap.

B. Streven Partijen gezamenlijk naar:

- Voorkomen, verminderen en uitbannen van dierenleed in de productie- of toeleveringsketen.
- Het realiseren van garanties voor dierenwelzijn bij gebruik van producten van dierlijke oorsprong.

C. Verwachten Partijen van bedrijven deze of gelijkwaardige maatregelen:

- Afspraken maken in leveringscontracten met betrekking tot het gebruik van dierlijke materialen voor de productie van textiel en kleding;
- Collecties screenen op het gebruik van dierlijke materialen met een risico op het schenden van dierenwelzijn, en adequate actie ondernemen om dit soort materiaal te weren uit de collectie, of in te kopen bij leveranciers met strengere dierenwelzijnsnormen;
- Zich aansluiten bij tracerings- en borgingssystemen met onafhankelijke certificering die garanderen dat dierlijk textiel en materiaal met de hoogst mogelijke zorg voor het dier zijn geproduceerd
- Zich aansluiten bij initiatieven waar gesproken wordt over alternatieve houderijsystemen met strengere dierenwelzijnsnormen, rassen of methodes van productie om zo kennis uit te wisselen en advies in te winnen over alternatieve inkoopmogelijkheden bij leveranciers met strengere dierenwelzijnsnormen;
- Zorg dragen dat het voor de consument bij aankoop van kleding en textiel die producten van dierlijke oorsprong bevatten dit duidelijk en direct zichtbaar is bij aankoop. Op deze wijze kunnen consumenten bij textiel en kleding bewust een keuze maken tussen producten van dierlijke oorsprong en niet-dierlijke alternatieven;
- Contact opnemen met dierenwelzijnsorganisaties om zich te informeren over de misstanden omtrent het gebruik van bepaalde dierlijke materialen en de mogelijkheden deze misstanden te vermijden of mitigeren;

- Alternatieven voor kleding en textiel met producten van dierlijke oorsprong onderzoeken en incorporeren in de productie.
 - Afval in de kleding- en textielsector verminderen in overeenstemming met Europese ambities voor een circulaire economie, en er zorg voor dragen dat textiel, leer en andere producten van dierlijke oorsprong zo efficiënt mogelijk gebruikt worden en waar mogelijk ingezameld en hergebruikt.
 - Bedrijven gebruiken geen dons meer van levend geplukte en/of dwang-gevoederde ganzen en eenden en spannen zich in om uiterlijk in 2018 geen wol meer te gebruiken van ge-mulesede schapen. Zij implementeren tracerings- en borgingssystemen met onafhankelijke certificering om dit te garanderen.
- D. Bevelen Partijen aan dat bedrijven zich aansluiten bij initiatieven die zich richten op het uitbannen van dierenleed in de productie- of toeleveringsketen, zoals:
- Fur Free Retailer Programme.
- E. Spreken Partijen af:
- Partijen spannen zich in om tot een (vrijwillige) afschaffing van het gebruik en de verkoop van bont, angora en huiden van exotische soorten zoals slangen en krokodillen en beschermde soorten te komen, en dragen er zorg voor dat dit soort producten niet voor textiel, kleding of schoenen gebruikt is in hun collecties. Eerste aanspreekpunt: PM;
 - Partijen spannen zich in uiterlijk in 2018 te komen tot op EU-niveau eenduidige en direct zichtbare labelling van producten waarbij wordt aangegeven welke diersoort (populaire & Latijnse naam) verwerkt is in het kledingstuk en de productiewijze ervan. Eerste aanspreekpunt: PM;
 - Partijen spannen zich in om uiterlijk in 2018 te komen tot tracerings- en borgingssystemen met onafhankelijke certificering (in navolging van Traceable Down Standard en Responsible Down Standard) zodat kleding en textiel met producten van dierlijke oorsprong terug getraceerd kan worden naar houderijen en boerderijen en de dierenwelzijnsomstandigheden gecontroleerd worden. Eerste aanspreekpunt: PM
 - Partijen organiseren zich om in 2016 te komen tot een visie op een ethisch verantwoorde omgang met dieren ten behoeve van gebruik in de kleding- en textielsector. Eerste aanspreekpunt: PM
- Onderdeel van de visie zijn:
- Een visie op dierenwelzijn en criteria waaronder een dier gebruikt mag worden voor de productie van textiel;
 - criteria voor de wijze van houden, het verrichten van ingrepen (bijvoorbeeld mutilatie), de behandeling/omgang met dieren, het verkrijgen van het mate-

- riaal van levende dieren (bijvoorbeeld schapen), het vervoer en het doden van dieren;
- criteria waar dierhouderijen aan moeten voldoen om te mogen leveren aan fabrieken die kleding produceren voor het bedrijf, met als minimale vereisten de standaarden uit relevante Europese en nationale regelgeving die gaan over de omgang met dieren (zie bijlage 2);
 - een lijst met welke producten vanuit het oogpunt van ethiek, dierenwelzijn of bescherming van biodiversiteit uitgesloten zouden moeten worden;
 - Partijen onderzoeken en delen kennis over alternatieven die kunnen worden gebruikt in plaats van dierlijke materialen.
- Partijen dringen er gedurende de looptijd van het Convenant op aan bij verschillende internationale processen (bijvoorbeeld OESO), initiatieven (bijvoorbeeld Sustainable Apparel Coalition) en bij internationale textiel- en kledinginstanties (bijvoorbeeld IWTO en Foreign Trade Association) dat dierenwelzijn als belangrijk criterium van MVO wordt benoemd. Eerste aanspreekpunt: PM.
 - Partijen zijn bereid hun kennis over dit onderwerp te delen en hun lokale contacten en netwerken in te zetten voor het realiseren van onder C en D genoemde maatregelen.
 - Partijen communiceren hun kennis in alle onderdelen van de productie- of toeleveringsketen, ook in de lokale talen en naar flexibele arbeidskrachten.

Definities en referenties

Productie- of toeleveringsketen

Een productie-, toeleverings- of waardeketen is het proces van grondstof tot consument of gebruiker. Er kunnen zes schakels worden onderscheiden:

1. productie van grondstoffen en vezels;
2. Fabricage van stoffen (textiel) uit garen, met als voorstadia weven, breien, vlechten, tuften en afwerking zoals verven;
3. Fabricage van componenten als knopen, ritsen en versiering van kledingstukken;
4. Fabricage van kledingstukken;
5. Product ontwerp en ontwikkeling (vaak voor merken);
6. Detailhandel.

Referenties:

- OESO Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains in the Garment and Footwear Sector

Due diligence

Volgens de OESO-Richtlijnen en UNGP's is due diligence een proces waarin bedrijven de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van hun handelen identificeren, voorkomen en verminderen en verantwoording afleggen over hoe zij omgaan met de geïdentificeerde risico's. Een belangrijke voorwaarde voor het doen van mensenrechten due diligence is het formuleren en inbedden van een mensenrechtenbeleid.

Als tijdens het due diligence-proces duidelijk wordt dat het bedrijf negatieve impacts heeft veroorzaakt of in de hand heeft gewerkt, dan zou het bedrijf moeten (helpen) in herstel en/of verhaal te voorzien. Het gaat om negatieve gevolgen die door het bedrijf worden veroorzaakt, waar het door zijn bedrijfsactiviteiten aan bijdraagt en/of waarmee het door zijn bedrijfsactiviteiten direct in verband staat.

Samenvattend omvat het proces de volgende stappen:

1. Formuleren mensenrechtenbeleid in de onderneming;
2. Analyse en bepalen voorzorgsmaatregelen;
3. Verankering in de onderneming;
4. Monitoren voortgang en resultaten;

5. Remedie en herstel;
6. Communicatie.

Referenties:

- OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen (2011)
- UN Guiding Principles on Business and Human Rights

Discriminatie

Discriminatie houdt in ongelijke behandeling van mensen in een gelijke situatie. Er wordt niet alleen gediscrimineerd op basis van gender, maar ook op basis van andere persoonlijke kenmerken die voor het vervullen van de functie niet ter zake doen, zoals lidmaatschap van een kaste of religieuze groep.

Discriminatie komt onder meer voor in:

- beleid en praktijk m.b.t. gezonde en veilige arbeidsomstandigheden;
- beleid en praktijk omtrent gelijk loon voor gelijk werk, promotie(kansen) en hoogtes van salarissen;
- incidenten m.b.t. intimidatie op de werkvloer en de maatregelen die daartegen zijn genomen;
- de genderverdeling op de verschillende posities in de productieketen.

Referenties:

- C100 Equal Remuneration Convention, 1951
- C111 Discrimination (Employment and Occupation) Convention, 1958
- C183 maternity Protection Convention, 2000

Gedwongen arbeid

Het gaat om arbeid of diensten die van een persoon worden gevorderd onder bedreiging met een of andere straf en waarvoor de betrokken persoon zich niet vrijwillig heeft aangeboden. Onvrijwilligheid hoeft in de context van gedwongen of verplichte arbeid niet alleen het resultaat te zijn van gewelddadige dwang, zoals geweld of de dreiging daarmee, maar kan zich ook in meer subtiele gedaanten voordoen; bijvoorbeeld door het innemen van identiteitsbewijzen of psychologische dwang.

Er zijn vele verschijningsvormen, waaronder:

- Schuldslavernij: gedwongen tewerkstelling vanwege eerdere, soms voor de geboorte van de werker ontstane, schuld of contractuele verplichting;
- Dwangarbeid met het oog op productie, in gevangenissen, werkkampen of krijgsgevangenschap;
- Werk onder dwang en in onmenselijke omstandigheden tegen geen of onregelmatige betaling;
- *Coercive labour*: mensen worden indirect gedwongen om overuren te maken omdat hun gewone loon te laag is om van te leven.

Er kan ook een link zijn met mensenhandel. Het doel van de mensenhandel is doorgaans op uitbuiting gericht, waarvan gedwongen of verplichte arbeid een vorm is.

Referenties:

- C29 Forced Labour Convention, 1930
- C105 Abolition of Forced Labour Convention, 1957
- ILO Protocol 2014 to the Forced Labour Convention

Kinderarbeid

Er is sprake van kindarbeid als een kind (jonger dan 18 jaar) werk uitvoert dat in gaat tegen zijn/haar recht op onderwijs, schadelijk is voor de lichamelijke en/of geestelijke gezondheid van het kind en zijn/haar spirituele, morele of sociale ontwikkeling. Op basis van ILO-conventie 138 wordt een minimumleeftijd aangehouden van 15 jaar. Nationale wetgeving met een hogere standaard heeft voorrang.

Uitzonderingen op de leeftijd van 15 jaar zijn mogelijk in door de ILO vastgestelde landen waar de economische omstandigheden en onderwijsfaciliteiten onvoldoende ontwikkeld zijn. De ILO stelt deze landen vast op verzoek van de desbetreffende landen en na consultatie van representatieve werkgevers- en werknemersorganisaties.

Een kind in de leeftijd van 12 tot 14 jaar mag licht economisch werk verrichten, normaliter voor ongeveer 12 tot 14 uur per week, afhankelijk van de wetgeving. Het werk mag scholing niet in de weg staan. Het mag ook niet schadelijk zijn. Dan valt het direct onder de definitie van kindarbeid. Het begrip kindarbeid is ook van toepassing op jongeren in de leeftijd van 15 tot 17 jaar oud die gevaarlijk werk doen of in de ergste vormen van kindarbeid, waaronder slavernij en prostitutie, werken.

Referenties:

- C138 Minimum Age Convention, 1973
- C182 Worst Forms of Child Labour Convention, 1999

Vrijheid van vakvereniging

Vrijheid van vakvereniging houdt in dat werknemers het recht hebben om zich te organiseren in vakbonden en hun arbeidsvoorwaarden collectief te onderhandelen. Afgevaardigden van werknemers zijn niet onderhevig aan discriminatie en hebben toegang tot alle noodzakelijke werkplekken zodat zij hun representatieve functie uit kunnen oefenen. Werkgevers staan positief tegenover de activiteiten van vakverenigingen en creëren een open houding jegens de organisatorische activiteiten van deze verenigingen.

Vrijheid van vakvereniging behelst tenminste:

- vrijheid van vereniging;
- het recht van werknemers om zich te organiseren in vakbonden;
- het recht op collectief onderhandelen;
- het recht om te staken.

Referenties:

- C87 Freedom of Association and Protection of the Right to Organise Convention, 1948
- C98 Right to Organize and Collective Bargaining Convention, 1949

Leefbaar loon

In de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948) is opgenomen dat een ieder, die arbeid verricht, recht heeft op een rechtvaardige en gunstige beloning, die hem en zijn gezin een menswaardig bestaan verzekert. In de OESO-richtlijnen is een aanbeveling opgenomen over het betalen van een loon dat ten minste voldoende is om in de basale levensbehoeften van de werknemers en hun gezinnen te voorzien.

De ILO omschrijft in de arbeidsnormen leefbaar loon als volgt: “een loon dat voldoende is om te kunnen beantwoorden aan de basisbehoeften van een gezin van gemiddelde grootte in een bepaalde economie.” Dit betekent dat een arbeider zich in ieder geval eten, huur, gezondheidszorg, scholing, kleding en vervoer kan veroorloven en tegelijkertijd in staat is om te sparen.

Het leefbaar loon kan per land, regio en soms zelfs per stad verschillen. De hoogte kan worden berekend met de zogenoemde Ankermethode. Bedrijven die SA8000 gecertificeerd zijn, conformeren zich aan deze methode. Een andere methode is de Asia Floor Wage (AFW). Door middel van vergelijking van koopkracht geeft deze methode aan wat een leefbaar loon is in verschillende Aziatische productielanden. De Fair Wage Method definieert een eerlijk loon aan de hand van twaalf dimensies, waaronder leefbaar en minimum loon, maar ook overwerk, contracten, communicatie en sociaal dialoog.

Dierenwelzijn

In de EU worden dieren aangemerkt als wezens met gevoel. In de Nederlandse Wet dieren is vastgelegd dat de intrinsieke waarde van het dier wordt erkend (artikel 1.3) en dat dieren met respect behandeld moeten worden. De wet omvat regels met betrekking tot de omgang met dieren.

In de EU vallen de meeste dieren waarvan producten worden gebruikt in textiel en kleding onder richtlijn 98/58/EG inzake de bescherming van voor landbouwdoeleinden gehouden dieren, waarin minimum vereisten zijn opgenomen over het houden van en de omgang met dieren. Daarnaast zijn er nog andere EU verordeningen en richtlijnen (zie de lijst onder Referenties) en diverse aanbevelingen van de Raad van Europa van toepassing waaronder de aanbeveling over het houden van pelsdieren. De OIE heeft sinds mei 2005 via de World Assembly of OIE Delegates tien dierenwelzijnsstandaarden in de Terrestrial Code en vier dierenwelzijnsstandaarden in de Aquatic Code ingesteld. Deze standaarden zijn in ontwikkeling en worden regelmatig ge-update om de laatste wetenschappelijke bevindingen mee te nemen. Ze zouden daarom continu in dit proces meegenomen moeten worden.

De Vijf Vrijheden zijn de gangbare principes die gebruikt worden binnen de internationale dialoog over dierenwelzijn. Deze houden in dat dieren:

1. vrij zijn van dorst, honger en onjuiste voeding; door toegang tot vers water en een dieet om goede gezondheid en kracht te behouden;
2. vrij zijn van fysiek en thermaal ongerief; door een goede omgeving aan te bieden, inclusief beschutting en een comfortabele rustplaats;
3. vrij zijn van pijn, verwonding en ziektes; door preventieve zorg of snelle diagnose en behandeling;
4. vrij zijn van angst en chronische stress; door omstandigheden en behandelingen die psychisch lijden voorkomen;

5. vrij zijn om hun soorteigen gedrag te vertonen, door voldoende ruimte, geschikte faciliteiten en gezelschap van dieren van dezelfde soort.

Referenties:

- Labelling: Regulation 1007/2011 on textile fibre names and related labeling and marking of the fibre composition of textile products
- Honden en kattenbont: Regulation (EC) No 1523/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2007 banning the placing on the market and the import to, or export from, the Community of cat and dog fur, and products containing such fur
- Zeehondenbont: Regulation (EC) No 1007/2009 of the European Parliament and of the Council on trade in seal products
- Dieren: Wet dieren
- Dieren: Flora- en faunawet
- Landbouwdieren algemeen: Council Directive 98/58/EC of 20 July 1998 concerning the protection of animals kept for farming purposes
- Doden: Council Regulation (EC) No 1099/2009 of 24 September 2009 on the protection of animals at the time of killing
- Kalveren: Council Directive 2008/119/EC of 18 December 2008 laying down minimum standards for the protection of calves
- Transport: Council Regulation (EC) No 1/2005 of 22 December 2004, on the protection of animals during transport and related operations and amending Directives 64/432/EEC and 93/119/EC and Regulation (EC) No 1255/97
- Varkens: Council Directive 2001/88/EC of 23 October 2001 amending Directive 91/630/EEC laying down minimum standards for the protection of pigs; Commission Directive 2001/93/EC of 9 November 2001 amending the Annex to Council Directive 91/630/EEC on the welfare of pigs; Council Directive 2008/120/EC of 18 December 2008 laying down minimum standards for the protection of pigs
- Kippen: Council Directive 1999/74/EC of 19 July 1999 laying down minimum standards for the protection of laying hens; Council Directive 2007/43/EC of 28 June 2007 laying down minimum rules for the protection of chickens kept for meat production
- Paarden: Commission Regulation (EC) No 504/2008 of 6 June 2008 implementing Council Directives 90/426/EEC and 90/427/EEC as regards methods for the identification of equidae; Council Directive 90/426/EEC of 26 June 1990 on animal health conditions governing the movement and import from third countries of equidae; Council Directive 90/427/EEC on the zootechnical and genealogical conditions governing intra-Community trade in equidae
- Pelsdieren: Wet verbod pelsdierhouderij

- Pelsdieren: De aanbeveling van de Raad van Europa over het houden van pelsdieren van 22 juni 1999 (of: Recommendation concerning fur animals of the Council adopted on 22 juni 1999)

Handleiding Due diligence en inkooppraktijk

Verwachtingen overheid en maatschappij

De Nederlandse overheid, consumenten, werkgevers- en werknemersorganisaties en maatschappelijke organisaties verwachten van Nederlandse ondernemers dat zij zaken doen met respect voor mens en milieu. Internationaal is dat vastgelegd in de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen (verder: OESO-richtlijnen)¹¹, de UN Guiding Principles on Business and Human Rights¹² (verder: UNGP's) en de arbeidsnormen van de internationale arbeidsorganisatie ILO¹³ die daarin zijn opgenomen. Deze kaders moeten worden nageleefd door bedrijven¹⁴.

Internationaal zakendoen brengt risico's met zich mee, waardoor de kans bestaat dat bedrijven door hun activiteiten de eerder genoemde internationale kaders en normen schenden. Daarom wordt van bedrijven verwacht dat zij hun productie- of toeleveringsketens kennen en de noodzakelijke stappen nemen om schade te voorkomen.

Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen vereist 'Due Diligence'

De UN Guiding Principles on Business and Human Rights en de OESO-Richtlijnen schrijven voor dat bedrijven die zelf of via hun productie- of toeleveringsketen internationaal zaken doen 'due diligence' toepassen. De Engelse term *due diligence* betekent letterlijk 'gepaste zorgvuldigheid'. In het bedrijfsleven is de term het meest bekend vanwege het gebruik bij fusies en overnames en in de accountancy. Het gaat dan specifiek om onderzoek naar financiële risico's, bijvoorbeeld bij een bedrijfs-overname.

Due diligence op het vlak van MVO is het continu doorlopende proces waarin bedrijven de daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact van de eigen onderneming of zakelijke relaties in de productie- of toeleveringsketen identificeren,

11 <http://www.oecd.org/investment/mne>

12 <http://business-humanrights.org/en/un-guiding-principles-on-business-and-human-rights-1>

13 <http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>

14 Meer informatie vindt u onder meer via www.oesorichtlijnen.nl en www.ser.nl/nl/themas/imvo

voorkomen en verminderen en verantwoording afleggen over hoe zij omgaan met de geïdentificeerde (risico's op) negatieve impact.

Met negatieve impacts in de productie- of toeleveringsketen wordt in deze handleiding gedoeld op kwesties als kinderarbeid, uitbuiting van werknemers of schade aan het milieu die via internationale toelevering in verband staat met afnemers in Nederland.

Bij de uitwerking van due diligence staan niet de risico's voor het bedrijf centraal, maar de rechten van en daadwerkelijke en mogelijke negatieve impact voor andere *belanghebbenden*. Voorbeelden zijn werknemers in de eigen onderneming of op productielocaties, het milieu en lokale gemeenschappen.

Voor bedrijven is het ten eerste van belang om te bepalen **waar in de eigen bedrijfsvoering of in de productie- of toeleveringsketen** negatieve impacts voor belanghebbenden kunnen bestaan. Het is vervolgens van belang de geïdentificeerde (risico's op) negatieve impacts te verifiëren bij interne en externe belanghebbenden (stakeholders).

Ten tweede is het van belang om te bepalen **wat** aan te pakken. Wanneer niet alles tegelijkertijd kan worden aangepakt, moet er geprioriteerd worden. Bedrijven zouden zich dan in eerste instantie moeten richten op het voorkomen en verminderen van de ernstigste gevolgen of die gevolgen die bij later ingrijpen onomkeerbaar zouden worden. De ernst van de risico's en mate van de waarschijnlijkheid waarmee zij zich voordoen, zijn daarbij belangrijke criteria.

Vervolgens kan het bedrijf nagaan **hoe het de (risico's op) negatieve impacts in volgorde van prioriteit kan voorkomen en verminderen**. Waar de invloed (leverage) van het bedrijf op het voorkomen en verminderen van een negatieve impact groot is, heeft het bedrijf meer directe mogelijkheden om risico's te beperken, in samenspraak met belanghebbenden (stakeholders).

Indien een bedrijf zelf de oorzaak is van schade in zijn productie- of toeleveringsketen of daaraan heeft bijgedragen, dan dient het bedrijf herstel en compensatie te bieden. Als het bedrijf de schade weliswaar niet heeft veroorzaakt of daaraan heeft bijgedragen, maar er wel sprake is van 'directe betrokkenheid' bij handelingen die tot schade hebben geleid, dan dient het bedrijf zich in te spannen om andere verantwoordelijke partijen tot herstel en compensatie te bewegen en/of zelf bij te dragen aan herstel of compensatie.

Vaak zijn bedrijven geneigd om alleen (risico's op) negatieve impacts aan te pakken die binnen hun invloedssfeer liggen. Maar ook als er sprake is van een beperkte invloed en bij complexe problemen verder in de productie- of toeleveringsketen zijn er vaak mogelijkheden om deze invloed via samenwerking met anderen (bijvoorbeeld via gezamenlijke projecten met andere bedrijven of via een multistakeholderinitiatief) te vergroten. Creatief nadenken hierover met andere betrokken bedrijven en belanghebbenden kan nieuwe inzichten en ideeën opleveren.

Het is van belang dat het bedrijf de effectiviteit van de ondernomen acties monitort. Een bijkomend positief effect van *due diligence* is dat een beter inzicht in de eigen bedrijfsprocessen en productie- of toeleveringsketen ook kansen in beeld brengt, die benut kunnen worden om bijvoorbeeld kwalitatief betere producten te fabriceren, productieprocessen efficiënter te maken en reputatievoordelen te benutten.

Door het proces van *due diligence*, kunnen bedrijven op een gestructureerde manier risico's op negatieve impacts op mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu en dierenwelzijn etc. aanpakken. Het is in het algemeen in het belang van werknemers en andere belanghebbenden, dat de handelsrelatie wordt voortgezet op het moment dat gewerkt wordt aan verbeteringen. In sommige gevallen van risico's met zeer ernstige en onomkeerbare gevolgen, kan eventueel besloten worden tot een tijdelijke opschorting van een relatie gedurende de inspanningen tot vermindering van de risico's. Nadat pogingen tot risicovermindering hebben gefaald, en als het bedrijf risicovermindering niet haalbaar acht, is stopzetting van de relatie een laatste toevlucht. In zijn besluit tot stopzetting van een relatie dient een bedrijf de mogelijke sociaal-economisch ongunstige effecten (bijvoorbeeld het verlies van werkgelegenheid) van die stopzetting mede in overweging te nemen.

Doelstelling handleiding

De handleiding is een eenvoudig stappenplan dat bedrijven in de kleding- en textielsector kunnen gebruiken om een MVO risico- en kansanalyse uit te voeren en de eigen productie- of toeleveringsketen in kaart te brengen. Met behulp van de uitkomsten uit deze analyse kunnen bedrijven met gepaste inspanning die risico's voorkomen en verminderen en de aanwezige kansen daar waar mogelijk benutten.

Bedrijven die zich aansluiten bij het Convenant gaan de verplichting aan om een plan van aanpak voor te leggen aan het secretariaat CKT en informatie over de productie- of toeleveringsketen, geïdentificeerde risico's en de resultaten van de aanpak van risico's en daadwerkelijke schendingen (zoals benoemd bij stap 5) aan te

leveren. Dit is een investering in tijd en middelen, maar wel één die een onderneming en haar partners en de keten veel kan opleveren.

Dit stappenplan is gebaseerd op de vijf stappen in de OECD Guidance voor de textielsector.¹⁵ Het is bedoeld om bedrijven in de kleding- en textielsector te helpen bij het opstellen van een eigen plan van aanpak dat zij ter beoordeling kunnen voorleggen aan het secretariaat CKT.

N.B. Er zijn meerdere multistakeholderinitiatieven die bedrijven ondersteunen bij hun due diligence of een deel van dat proces zelfs voor bedrijven kunnen verzorgen. Het secretariaat CKT heeft een overzicht van de initiatieven die, afhankelijk van het MVO thema, of element van het due diligence proces behulpzaam kunnen zijn.

¹⁵ OECD, Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains in the Garment and Footwear Sector, Draft for consultation, September 2015

Tabel 1.1 Stappenplan

<p>1. Hoe veranker ik due diligence in mijn bedrijfsprocessen en monitoringssystemen?</p>	<p>Deze eerste stap is noodzakelijk om te zorgen dat de analyse van de productie- of toeleveringsketen niet elke keer helemaal opnieuw hoeft te worden uitgevoerd. Als bijvoorbeeld bij het opleiden van inkopers en bij het opstellen van inkoopdocumenten en monitoringsprotocollen MVO due diligence meteen wordt opgenomen, dan scheelt dat later veel extra werk. Denk bij voorbeeld aan de volgende stappen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opstellen van een MVO-beleid (omvat onderwerpen zoals hierboven beschreven en benoemt de uitgangspunten waar het bedrijf zich aan gehouden voelt) en dit verweven in bedrijfsprocessen (onder meer in het risicomangementsysteem, bijvoorbeeld met een 'code of conduct', en in inkoopssystemen) - Bepalen welke functies betrokken worden bij beleids- en besluitvormingsproces, onder andere inkopers - Communiceren van het beleid in de productie- of toeleveringsketen - Monitorings- en auditprotocol aanpassen en toevoegen van MVO onderwerpen - Instellen van een klachtenmechanisme, waar individuen, groepen en organisaties die negatieve gevolgen ondervinden van het handelen van de onderneming terecht kunnen met eventuele klachten
<p>2.1. Wat produceer ik en waar produceer ik? Ken je productie- of toeleveringsketen.</p>	<p>De volgende stap is het in kaart brengen van de producten die je maakt/laat maken.*</p> <p>Te zetten stappen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Overzicht van eindproducten (kleding, accessoires, tassen, enzovoorts) - Ontleden productonderdelen (materialen, knopen, ritsen, enzovoorts): om productrisico's en de mogelijke impact op arbeidsomstandigheden, mensenrechten en milieu in de productie- of toeleveringsketen in te kunnen schatten - In kaart brengen van de niveaus (<i>tiers</i>, denk aan agent/fabriek/subcontractor/ etc.) en deel van het productieproces (cut, make, trim (CMT), spinnerijen, weverijen, ververijen etc) voor de betreffende keten - In kaart brengen in welk land het product wordt geproduceerd en in welke regio binnen dat land - In kaart brengen van de fabriekslocatie(s) en locaties van (legale) subcontractors binnen desbetreffende keten. Kijk ook of er mogelijk gebruik gemaakt wordt van illegale subcontractors. <p>Omdat de partijen bij het Convenant belang hebben bij informatie over mogelijkheden om gezamenlijk actie te ondernemen, dient een bedrijf dat is aangesloten bij het Convenant de volgende informatie aan te leveren bij het secretariaat CKT, die door het secretariaat vertrouwelijk behandeld zal worden:</p> <p><i>vanaf jaar 1:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - de landen waar hun producten (CMT) worden geproduceerd; - per land: welke productielocaties (NAW-gegevens) en productieprocessen het betreft en hoeveel omzet (in percentage van de eigen omzet en in euro's); <p><i>vanaf jaar 2:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - de gebruikte grondstoffen in hun collecties en de geïdentificeerde risico's omtrent het gebruik van deze grondstoffen. <p><i>uiterlijk vanaf jaar 3:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - de volgende schakels in hun productie- of toeleveringsketen in kaart brengen (waaronder grondstofleveranciers, spinnerijen, weverijen en ververijen); <p>* Prioriteren is nadrukkelijk onderdeel van de stap om de keten te verkennen. Prioritering moet altijd plaatsvinden op basis van risico's, zie 2.3. Daarom moet voor alle producten een due diligence plaatsvinden.</p>

<p>2.2. Welke algemene risico's gerelateerd aan mijn product(en) zijn er?</p>	<p>Identificeer de mogelijke risico's op het gebied van mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu (NB –milieurisico's kunnen leiden tot schending van mensenrechten!) en corruptie bij de verschillende producten, productielocaties en productieprocessen. Consulteer hierbij, zeker op het vlak van vakbondsvrijheid en leefbaar loon, stakeholders (waaronder werknemers, lokale NGO's en lokale vakbonden) die veel inzicht hebben in de feitelijke situatie ter plekke en laat hen weten wat er met de door hen geleverde informatie wordt gedaan.</p> <p>Deze analyse wordt uitgevoerd op hoofdlijnen op basis van beschikbare tools, zoals de MVO Risico Checker (www.mvorisicochecker.nl), en met behulp van de kennis van experts over specifieke landen en/of sectoren. Het geeft een beeld van de risico's die gezien het product, productieproces en de productlocatie in kaart kunnen worden gebracht. De partijen die betrokken zijn bij het Convenant Kleding en Textiel hebben een eerste stap gezet in het aanbrengen van focus in de in ogenschouw te nemen specifieke risico's en kansen in de kleding- en textielketen.</p> <p>Het betreft niet alle onderwerpen die van toepassing kunnen zijn, maar zij verwachten van aangesloten bedrijven dat zij in hun risico-analyse nadrukkelijk aandacht besteden aan de volgende negen thema's:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Discriminatie en gender; 2. Kinderarbeid; 3. Gedwongen arbeid; 4. Vrijheid van vakvereniging; 5. Leefbaar loon; 6. Veiligheid en gezondheid werkplek; 7. Grondstoffen; 8. Watervervuiling en gebruik chemicaliën, water en energie; 9. Dierenwelzijn. <p>Als er andere risico's dan bovenstaande thema's geïdentificeerd worden, worden deze ook meegenomen in de risico-analyse.</p>
<p>2.3. Wat is mijn relatie tot de (risico op de) geïdentificeerde negatieve impact(s)? Veroorzaken, eraan bijdragen aan, eraan direct gelinkt zijn, of geen directe link?</p>	<p>In deze stap wordt bepaald wat de relatie tussen het bedrijf feitelijke en potentiële 'negatieve impacts' op alle MVO-thema's zijn (zie voorbeelden hierboven) in de eigen productie- of toeleveringsketen en onder de zakelijke relaties van het bedrijf.</p> <p>Eigen productie- of toeleveringsketen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Productielocatie: regio specifieke aspecten (denk bij voorbeeld aan gedwongen arbeid -problematiek in Zuid-India) - Met welke monitorings-/ certificeringssystemen (keurmerken) wordt gewerkt en door wie? - Wie zijn precies de ketenpartners: is er bij voorbeeld sprake van (illegale) subcontracting of thuiswerk? - Productieprocessen ter plekke (ongeschoold werk, gebruik machines en gevaarlijke stoffen) - Wat is de relatie met ketenpartners (reputatie, lengte contracten, persoonlijk contact, etc.) <p>Mogelijk kunnen niet alle (risico's op) negatieve effecten tegelijk worden aangepakt. Prioritering is daarom een essentieel element van deze stap. Bij prioritering van risico's dient een samenhangende afweging gemaakt te worden op basis van:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hoe ernstig is het geïdentificeerde negatieve effect, in termen van de omvang, het aantal mensen dat het betreft en de mogelijke onomkeerbaarheid van de gevolgen; - Hoe waarschijnlijk het negatieve effect zich zal voordoen; hoe groot is de kans op een negatief effect?; <p>Zo worden alle risico's in volgorde van ernst aangepakt.</p>

3. Hoe pak ik risico's aan? (voorkomen, verminderen, herstellen, compenseren)

Wanneer een bedrijf een risico op het veroorzaken van een negatieve impact in de context van zijn productie- of toeleveringsketen identificeert, behoort het de noodzakelijke stappen te nemen om die negatieve impact af te wenden of te voorkomen.

Voor het uitwerken van een plan van aanpak is het volgende van belang:

1. Feitelijke negatieve impacts: hoe kan ik deze voorkomen of wat kan ik doen om schade die al ontstaan is te verminderen/compenseren?

2. Risico's op negatieve impacts: wat is een reële inspanning/wat ligt binnen mijn macht om risico's te voorkomen/verminderen? In beide gevallen zal zoveel mogelijk in samenwerking met kwetsbare/getroffen partijen en andere belanghebbenden moeten worden samengewerkt om te bepalen welke acties nodig zijn en wie welk deel van die acties op zich neemt.

De convenantpartijen verwachten dat de aangesloten bedrijven voor zichzelf op de door hen geprioriteerde thema's expliciet kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen en meetbare resultaten voor verbetering voor de duur van het Convenant, opgesplitst in doelstellingen te realiseren na 3 en 5 jaar.

Belangrijk is om allereerst te kijken naar de relatie tussen het eigen inkoopbeleid en -praktijk en de geconstateerde risico's. Risico's kunnen bijvoorbeeld samenhangen met prijsbeleid, leveringstermijnen en duur van relaties met toeleveranciers, of met handelspraktijken als last-minute wijzigingen in orders of onverwachte nabestellingen etc..

Wanneer een risico niet door een bedrijf alleen kan worden opgelost kan het zijn invloed vergroten door de krachten te bundelen met andere bedrijven en belanghebbenden, in het Convenant Kleding en Textiel en in collectieve projecten en ook met andere multistakeholder initiatieven die zich inzetten om de voor het bedrijf relevante risico's te verkleinen.

Het plan van aanpak kan onder meer omvatten:

- Betrekken van ketenpartners
- Het gesprek aangaan met ketenpartners over de geconstateerde risico's, de gewenste situatie en verwachte verbeteringen
- Betrekken van en samenwerken met maatschappelijke organisaties (NGO's, vakbonden, etc.)
- Samen met de betreffende ketenpartner een project starten / advies inwinnen om de oorzaken van en oplossingsrichtingen voor het geconstateerde probleem te identificeren en verbeteringen te realiseren
- Transparantiebeleid
- Gebruik audit-/certificeringsproces
- Etc.

De convenantpartijen hebben voor de negen thema's die zij identificeerden adviezen opgesteld voor te nemen maatregelen en voor sommige thema's ook collectieve projecten geformuleerd waarmee bedrijfsoverstijgende oplossingen kunnen worden gevonden. Wanneer een bedrijf die adviezen voor een door hem geprioriteerd thema niet overneemt, of niet deelneemt aan de collectieve projecten, dan moet hij dat goed beargumenteren.

Handig extra hulpmiddel: Stappenplan MVI van NEVI en MVO Nederland (<http://www.mvonederland.nl/tool/stappenplan-mvi>)

<p>4. Hoe stel ik vast dat mijn maatregelen tot verbetering hebben geleid?</p>	<p>Binnen een redelijke termijn moeten de feitelijke negatieve impacts zijn verminderd en hersteld. En de risico's op ernstige negatieve effecten moeten zijn voorkomen of verminderd. Nota bene: door ontwikkelingen binnen en buiten de onderneming, in de markt en in de landen waar producten worden geproduceerd, vereist due diligence een continu proces en dus ook de aandacht voor het oplossen van feitelijke en potentiële risico's.</p> <p>Informatie over het effect van maatregelen kan komen uit</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bezoek of inspectie van de betreffende leveranciers; - Consultaties met benadeelden; - Consultaties met andere lokale en internationale belanghebbenden; - Audits en onderzoek dat bekijkt of maatregelen tot verbeteringen hebben geleid; - Rapportages van gezamenlijke (Multistakeholder) initiatieven, zoals ook het Convenant Kleding en Textiel; - De aard en hoeveelheid van klachten bij het klachtenmechanisme. - Etc. <p>Wanneer er onvoldoende verbetering wordt geconstateerd moet stap 3 (of, wanneer nieuwe risico's blijken, stap 2) opnieuw worden doorlopen.</p>
<p>5. Hoe geef ik inzicht in mijn activiteiten? (Transparantie en Communicatie)</p>	<p>De UNGP's stellen voorwaarden aan de communicatie over MVO-risico's. In het geval van ernstige risico's wordt van bedrijven verwacht dat zij hierover rapporteren in een vorm die het mogelijk maakt voor anderen om de aanpak van risico's en schendingen te beoordelen. Daarnaast worden bedrijven geacht om op verzoek van benadeelden informatie over de aanpak van risico's en daadwerkelijke schendingen te overleggen.</p> <p>N.B. De stuurgroep van het Convenant publiceert jaarlijks een rapportage over de voortgang van de uitvoering van het Convenant.</p> <p>De convenantpartijen verwachten dat een bedrijf uiterlijk in het derde jaar na aansluiting bij het Convenant ook zelf publiek zal communiceren. Zij hebben daarvoor in de stuurgroep afspraken gemaakt over inhoudelijke naar buiten te brengen informatie.</p> <p>Verder kunnen ondernemingen actief partijen oproepen om met hen geïdentificeerde problemen aan te pakken en oplossingen te zoeken. Bij voorkeur gebeurt dit in een overleg met andere partijen zoals maatschappelijke organisaties, vakbonden en overheden. Hiervoor kunnen zij het overleg benutten binnen het Convenant Kleding en Textiel.</p> <p>Als onderneming kan het interessant zijn om de communicatie over de eigen activiteiten duidelijk aan te sluiten op bijvoorbeeld het product dat verkocht wordt. Hierbij kun je denken aan het informeren van de klant over de manier waarop je controleert op het gebruik van chemicaliën in het speelgoed dat je verkoopt of bijvoorbeeld het watergebruik vermindert bij de productie van de katoenen kleding die je verkoopt.</p> <p>Verder kun je bij voorbeeld via je website informatie bieden over de manier waarop je de verbetering van arbeidsomstandigheden in je productie- of toeleveringsketen aanpakt, door onder andere te vertellen over de standaarden waar je mee werkt en de initiatieven die je op dit gebied neemt.</p>

Criteria beoordeling plannen van aanpak individuele due diligence

Het secretariaat CKT beoordeelt de kwaliteit van de plannen van aanpak die bedrijven in het kader van hun due diligence jaarlijks zullen opstellen.

Bij de beoordeling van door bedrijven voorgelegde plannen van aanpak is voor het secretariaat CKT, naast de tekst van dit Convenant, de OESO Guidance for Responsible Supply Chains in the Garment and Footwear Sector het uitgangspunt, te bezien in de relevante context van het betreffende bedrijf.

Grosso modo spelen bij de beoordeling de volgende hoofdvragen (N.B. de teksten van het Convenant en van de OESO Guidance zijn leidend):

Beleid en organisatie:

- Heeft het bedrijf voor zichzelf (de medewerkers), toeleveranciers en andere belanghebbenden in zijn productie- of toeleveringsketen geformuleerd en gecommuniceerd wat de eigen uitgangspunten zijn voor ‘internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen’ of gepland dit te doen binnen zes maanden?
- Hoe zijn deze uitgangspunten en de noodzaak om zorgvuldig due diligence te kunnen doen geïntegreerd in de organisatie van het bedrijf en de manier waarop het bedrijf omgaat met leveranciers en belanghebbenden in de productie- of toeleveringsketen?

Risicoanalyse:

- Heeft het bedrijf zorgvuldig onderzocht met welke (mogelijke) negatieve effecten het via zijn productie- of toeleveringsketen in verband staat (de IMVO risicoanalyse)? Onder meer: in hoeverre is er op dit moment inzicht in de keten, hoe is het bedrijf aan informatie over eventuele negatieve effecten gekomen; zijn daar, zeker voor de thema’s vakbondsvrijheid en leefbaar loon, lokale stakeholders voor geconsulteerd en welke follow-up is daaraan gegeven; is er verder gekeken dan de eerste toeleverancier; welke negatieve effecten zijn aangemerkt als prioriteit en waarom?
- Heeft het bedrijf inzicht in zijn productie- of toeleveringsketen en aan het secretariaat CKT de volgende informatie aangeleverd?
vanaf jaar 1:
 - de landen waar hun producten (CMT) worden geproduceerd;

- per land: welke productielocaties (NAW-gegevens) en productieprocessen het betreft en hoeveel omzet (in percentage van de eigen omzet en in euro's);
vanaf jaar 2:
- de gebruikte grondstoffen in hun collecties en de geïdentificeerde risico's omtrent het gebruik van deze grondstoffen.
uiterlijk vanaf jaar 3:
- de volgende schakels in hun productie- of toeleveringsketen in kaart brengen (waaronder grondstofleveranciers, spinnerijen, weverijen en ververijen);
- Indien er geen volledig inzicht bestaat in de productie- of toeleveringsketen, geeft het bedrijf aan waar op dit moment lacunes bestaan (geografisch en/of schakels in de keten) en neemt het in het actieplan op hoe stapsgewijs hier verder inzicht in verkregen wordt. Wat zijn de bevindingen van de IMVO risico-analyse, specifiek ten aanzien van de negen thema's die de convenantspartijen expliciet hebben benoemd?
- Is het bedrijf tot een zorgvuldige prioritering van activiteiten gekomen aan de hand van vragen:
 - Hoe groot is de kans op een negatief effect?
 - Hoe ernstig is dat effect, in termen van de omvang, het aantal mensen dat het betreft en de mogelijke onomkeerbaarheid van de gevolgen?
- Is er inzicht in de oorzaken die bijdragen aan deze risico's en in hoeverre is geanalyseerd hoe het eigen inkoopproces (levertijden, prijsstelling, duur van de contracten, etc) bijdraagt aan mogelijke (risico's op) negatieve effecten en wat zijn de belangrijkste potentiële verbeterpunten?

Actieplan:

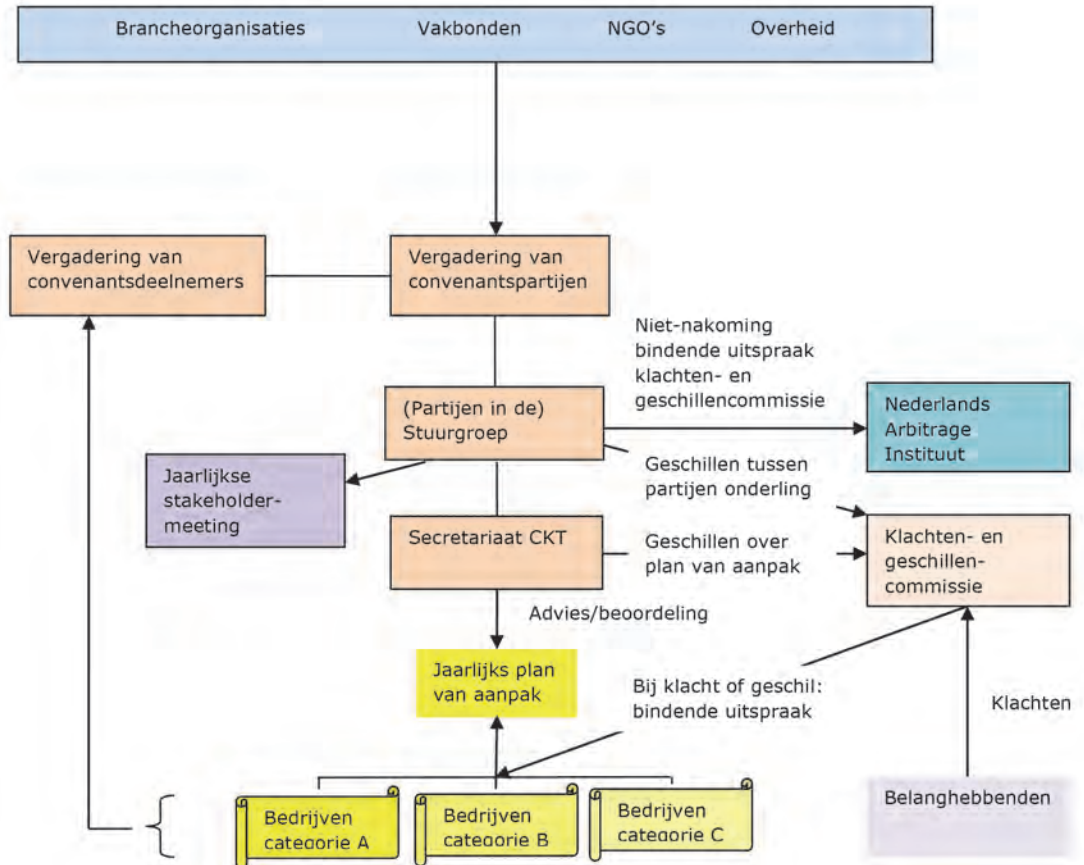
- Sluit het actieplan in voldoende mate aan bij de risico's die zijn geïnventariseerd en geprioriteerd?
- Heeft het bedrijf inzicht in de leverage die het heeft in de aanpak van geprioriteerde risico's?
- Welke maatregelen gaat het bedrijf nemen om de geïdentificeerde risico's te verkleinen / weg te nemen, met name ten aanzien van één of meer van de door de convenantspartijen benoemde negen thema's die op basis van bovenstaande werkwijze is of zijn geprioriteerd? Onder meer:
 - Heeft het bedrijf de door de convenantspartijen in dit Convenant per thema gegeven adviezen opgevolgd? Zo nee, heeft het bedrijf daar goede redenen voor?
 - Wanneer de convenantspartijen op dit thema collectieve projecten hebben geformuleerd, participeert het bedrijf daar dan in? Zo nee, heeft het bedrijf daar goede redenen voor?

- Heeft het bedrijf zich op de betreffende thema's kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen voor verbetering gesteld voor de duur van het Convenant, opgesplitst in doelstellingen te realiseren na 3 en 5 jaar? Hoe worden deze gemonitord?
- Heeft het bedrijf maatregelen opgenomen die zullen resulteren in een verdergaand inzicht in de productie- of toeleveringsketen van op dit moment onbekende schakels? Hoe zorgt het bedrijf ervoor dat sprake is van een continu verbeterproces? Onder meer: worden de resultaten van de maatregelen geverifieerd; wordt de aanpak aangepast, indien nodig op basis van de uitkomsten van de verificatie; is er sprake van periodieke herijking van de risico-analyse?
- Op welke wijze is het bedrijf zelf open naar het publiek over de door hem uitgevoerde due diligence? Communiceert het bedrijf uiterlijk in het derde jaar na aansluiting bij het Convenant ook publiek, conform de afspraken in de stuurgroep over inhoudelijke naar buiten te brengen informatie?

De beantwoording van bovenstaande vragen zal het secretariaat CKT beoordelen naar wat in redelijkheid en billijkheid verwacht mag worden in het licht van de concrete omstandigheden van het betreffende bedrijf en met inachtneming van de notie dat de implementatie van due diligence een leerproces vergt, waarin meer kan worden verwacht van bedrijven naarmate zij groter zijn, meer invloed op de productie- of toeleveringsketen hebben en/of meer ervaring hebben. Bedrijven worden gestimuleerd om met de analyse en het actieplan aanvullende informatie mee te sturen waaruit blijkt dat aan de verwachtingen is voldaan. Ter voorkoming van dubbel werk, worden bedrijven die zijn aangesloten bij een keteninitiatief uitgenodigd om ten behoeve van de beantwoording van bovenstaande vragen, waar relevant, zoveel mogelijk te verwijzen naar de uitgangspunten en werkwijze van dat initiatief of gebruik te maken van de reeds ten behoeve van die initiatieven aan te leveren informatie.

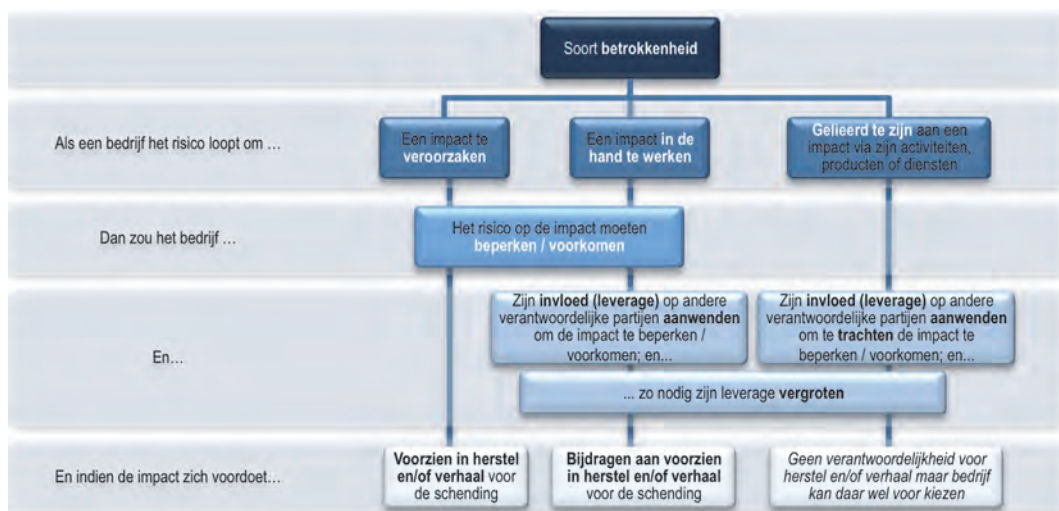

Schematisch overzicht governance

UNGP's over mate van betrokkenheid bij negatieve impact en bijbehorende verwachtingen

Het schema is opgenomen met toestemming van Shift Project Ltd en is geen officiële vertaling van de UNGPs.

Samenstelling van de Werkgroep

De onderhandelingen zijn gevoerd door brancheorganisaties, vakbonden, maatschappelijke organisaties en de Rijksoverheid. Het convenant is tot stand gekomen onder leiding van de SER.

In de voorbereiding van het Convenant is met verschillende stakeholders gesproken: Fair Wear Foundation, IDH The Sustainable Trade Initiative en BSCI.

Leden

Plaatsvervangende leden

Voorzitter

Pierre Hupperts (voorzitter)

Ondernemersleden

Jeroen van Dijken (VGT)

Eus Peters

Femke den Hartog (Inretail)

Jef Wintermans (Modint)

Peter Koppert

Werknemersleden

Theo Katerberg (CNV)

Karen Bouwsma

Twan van Lieshout (FNV)

Lucia van Westerlaak

Jacob Plat (FNV)

Leden namens maatschappelijke organisaties

Lonneke Bakker (Vier Voeters)

Gerard Oonk (Stop Kinderarbeid Coalitie /
Landelijke India Werkgroep)

Leonie Blokhuis (Stop Kinder
arbeid Coalitie / Hivos)

Marieke Weerdesteijn (Solidaridad)

Tamar Hoek

Mark Wijne (UNICEF Nederland)

Leden namens de Rijksoverheid

Jos Huber (Min. BuZa)

Mariëlle van der Linden (Min. BuZa)

Pauline Blom

Secretariaat

Nikolai Bloem (SER)

Alexandra van Selm (SER)

Jan van Wijngaarden (SER)

Publicatieoverzicht

Algemeen

Publicaties van de SER verschijnen digitaal. Alle publicaties zijn te downloaden op onze website. Sommige publicaties zijn in boekvorm te bestellen tegen vergoeding (€ 7,50). Kijk daarvoor onderaan de beginpagina van een publicatie.

Van de adviezen verschijnt eveneens een Engelstalige samenvatting. Deze is te vinden op de webpagina van het desbetreffende advies en de Engelstalige website van de SER.

Adviezen en verkenningen

Werken aan een circulaire economie: geen tijd te verliezen

2016, 100 pp., ISBN 978-94-6134-085-6, bestelnummer 16/05

Verkenning Verkenning sociale infrastructuur kwetsbare groepen binnen de Participatiewet

2016, 42 pp., ISBN 978-94-6134-084-9, verkrijgbaar via www.ser.nl

Verkenning wettelijk minimumjeugdloon

2016, 86 pp., ISBN 978-94-6134-083-2, verkrijgbaar via www.ser.nl

Verkenning persoonlijk pensioenvermogen met collectieve risicodeling

2016, 102 pp., ISBN 978-94-6134-082-5, verkrijgbaar via www.ser.nl

TTIP - Transatlantic Trade and Investment Partnership

2016, 200 pp., ISBN 978-94-6134-080-1, bestelnummer 16/04

Snel en toegankelijk geschillen oplossen

2016, 20 pp., ISBN 978-94-6134-079-5, bestelnummer 16/03

Werk: van belang voor iedereen - Een advies over werken met een chronische ziekte

2016, 178 pp., ISBN 978-94-6134-078-8, bestelnummer 16/02

Gelijk goed van start: Visie op het toekomstige stelsel van voorzieningen voor jonge kinderen

2016, 186 pp., ISBN 978-94-6134-077-1, bestelnummer 16/01

Verkenning Arbeidsmarkt Culturele Sector

2016, 111 pp., verkrijgbaar via www.ser.nl

Leren in het hoger onderwijs van de toekomst

(Advies over de Strategische Agenda Hoger Onderwijs 2015 - 2025)

2015, 80 pp., ISBN: 978-94-6134-076-4, bestelnr: 15/06

De SER-agenda voor de Stad

2015, 124 pp., ISBN 978-94-6134-074-0, bestelnr: 15/05

Het Nederlandse stedenlandschap: impressies en achtergronden

Achtergronddocument bij het SER-advies Agenda Stad

2015, 84 pp., verkrijgbaar via www.ser.nl

Leren in het funderend onderwijs van de toekomst
2015, 28 pp., ISBN 978-94-6134-075-7, bestelnr: 15/04

Sociale ondernemingen: een verkennend advies
2015, 134 pp., ISBN 978-94-6134-073-3, bestelnr: 15/03

Werkloosheid voorkomen, bewerken en goed verzekeren
2015, 216 pp., ISBN 978-94-6134-070-2, bestelnr: 15/02

Toekomst Pensioenstelsel
2015, 178 pp., ISBN 978-94-6134-069-6, bestelnr: 15/01

Arbeidsmigratie
2014, 264 pp., ISBN 978-94-6134-068-9, bestelnr: 14/09

Grenswaarde voor 1,3-Butadieen
2014, 20 pp., ISBN 978-94-6134-066-5, bestelnr: 14/08

Betere zorg voor werkenden
2014, 90 pp., ISBN 978-94-6134-065-8, bestelnr: 14/07

Calamiteitenregeling WW
2014, 22 pp., ISBN 978-94-6134-064-1, bestelnr: 14/06

Instemmingsrecht OR over arbeidsvoorwaarde pensioenen
2014, 74 pp., ISBN 978-94-6134-063-4, bestelnr: 14/05

MVO-convenanten
2014, 68 pp., ISBN 978-94-6134-062-7, bestelnr: 14/04

Discriminatie werkt niet!
2014, 130 pp., ISBN 978-94-6134-061-0, bestelnr: 14/03

Grenswaarde voor arseen en anorganische arseenverbindingen
2014, 22 pp., ISBN 978-94-6134-060-3, bestelnr: 14/02

Benoemingsrecht voor de Sociaal-Economische Raad voor de zittingsperiode 1 april 2014 tot en met 31 maart 2016
2014, 16 pp., bestelnr: 14/01

Naar macrostabiele reële pensioenen
2013, 30 pp., ISBN 978-94-6134-059-7, bestelnr: 13/06

ILO-verdrag 170
2013, 76 pp., ISBN 978-94-6134-056-6, bestelnr: 13/05

Grenswaarden voor chroom VI-verbindingen
2013, 22 pp., ISBN 978-94-6134-055-9, bestelnr: 13/04

Verbreding draagvlak cao-afspraken
2013, 76 pp., ISBN 978-94-6134-054-2, bestelnr: 13/03

Handmade in Holland: Vakmanschap en ondernemerschap in de ambachtseconomie
2013, 96 pp., ISBN 978-94-6134-053-5, bestelnr: 13/02

Make it in the Netherlands! Advies over binding van buitenlandse studenten aan Nederland
2013, 58 pp., ISBN 978-94-6134-051-1, bestelnr: 13/01

Rapporten

Verbreding en versterking financiering MKB

2014, 80 pp., ISBN 978-94-6134-067-2

Energieakkoord voor duurzame groei

2013, 146 pp., ISBN 978-94-6134-057-3

Nederlandse economie in stabiel vaarwater: een marco-economische verkenning

2013, 64 pp., ISBN 978-94-6134-052-8

Engelstalige publicaties

TTIP - Transatlantic Trade and Investment Partnership

2016, 196 pp., ISBN 978-94-6134-081-8, ordeno. 16/04E

The power of consultation: The Dutch consultative economy explained

General brochure, 2010, 34 pp., ISBN 978-94-6134-011-5

Europe 2020: The New Lisbon Strategy

Abstract, 2009, 40 pp., ISBN 90-6587-991-9, ordeno. 2009/04E

Social and Economic Council's Statement on International Corporate Social Responsibility

Statement, 2008, 91 pp., ISBN 90-6587-983-8

On sustainable globalisation: A world to be won

Abridged version, 2008, 132 pp., ISBN 90-6587-979-X, ordeno. 2008/06E

Overige publicaties

Convenant Duurzame Kleding en Textiel

2016, 100 pp., ISBN 978-94-6134-086-3

Leidraad personeelsvertegenwoordiging - met toelichting en bijlagen

2010, 104 pp., ISBN 90-6587-998-6

Voorbeeldreglement Ondernemingsraden - met toelichting en bijlagen

2010, 264 pp., ISBN 90-6587-997-8

Alle uitgaven zijn te bestellen:

- telefonisch bij de afdeling Verkoop (070 3499 671);
- via de website (www.ser.nl);
- door overmaking van de vermelde prijs op banknummer NL17INGB0667165908 ten name van de SER te Den Haag, onder vermelding van het bestelnummer en de titel.

Colofon

Uitgave

Sociaal-Economische Raad
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

T 070 3499 499

E communicatie@ser.nl

www.ser.nl

Fotografie

Omslag: Shutterstock

Vormgeving en druk

2D3D, Den Haag (basisontwerp); Huisdrukkerij SER

© 2016, Sociaal-Economische Raad

Alle rechten voorbehouden

Overname van teksten is toegestaan onder bronvermelding.

ISBN 978-94-6134-086-3

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

T 070 3499 499
E communicatie@ser.nl

www.ser.nl

© 2016, Sociaal-Economische Raad

ISBN 978-94-6134-086-3